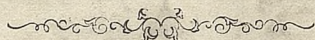

SPRAWOZDANIE
DYREKCJI
C. K. GIMNAZYUM ŚW. JACKA
W KRAKOWIE
ZA ROK SZKOLNY
1876.

W KRAKOWIE,
CZCIONKAMI Drukarni „CZASU”
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.
1876.

TREŚĆ.

A. O ile zaprawiał swoją łacinę na pismach Sallustego kronikarz bezimienny, Gallem pospolicie zwany? — Skreślił Dr. *Ignacy Znamirowski*, profesor gimnazyalny.

B. Wiadomości szkolne, podane przez *Dyrekcję zakładu.*

Nakładem funduszu naukowego.

O ile zaprawiał swoją łacinę na pismach Sallustego kronikarz bezimienny, Gallem pospolicie zwany.

WSTĘP.

Język łaciński przebiegł już cały zawód istnienia swego od rozwinięcia się aż do upadku, tak jednak, że najglówniejsze epoki jego istnienia nie zostają w związku z najglówniejszymi epokami istnienia państwa; wtenczas właśnie stanął u szczytu doskonałości i rozkwitu, kiedy się Rzeczpospolita do upadku chyliła i w pierwszych czasach rządów monarchicznych, a mianowicie za panowania cesarza Oktawiana Augusta aż do jego śmierci. Od tego czasu psuje się język i upada jego literatura, aż wreszcie w wiekach III, IV, V aż do końca VI, język książkowy wychodzi z użycia i ustępuje w literaturze miejsca językowi ludowemu (*lingua vulgaris*, *sermo plebeius*) i staje się językiem martwym. Nie ma się jednak tutaj rozumieć, jakoby język łaciński przestał być używanym — używano go i później, ale ma się przez to rozumieć, że łacina przestała być językiem tych ludów, które w skutek różnych wpływów zrzekły się były swego języka, a język łaciński przyjęły. Ludami tymi są: a) naprzód Sabinowie, Etruskowie, Grecy (w Italii); b) Celtowie w Gallii i Brytanii, a wreszcie c) Hiszpanie.

Wyrugowany z literatury i z użycia język książkowy, musiał być zastąpiony innymi, które się pod wpływem różnych okoliczności wytworzyły i tak:

1) językiem włoskim, powstałym z języka ludowego skutkiem dalszego procesu wyrażania się łaciny ludowej (plebejskiej); 2) językiem francuskim, powstałym pod wpływem celtycyzmu (choć wyrazów celtyckich bardzo mało); 3) językiem brytańskim, powstałym również pod wpływem celtycyzmu (Brytanowie bowiem stanowili z Gallami jeden rodzaj celtycyzmu); 4) językiem romańskim, używanym a) w Kartaginie (Se-

miei mówili zrazu tym językiem — zaginał przez Saracenów); b) w Mołdawii i Wołoszczyźnie (tu wytworzył się pod wpływem języka dackiego); 5) językiem hiszpańskim. (Różni on się od francuskiego, choć także pod wpływem celtycyzmu powstałego, bo hiszpański był zmieszany z iberyjszczyzną, której resztkami język baskijski i gaskoński).

Państwo rzymskie runęło, znikli Rzymianie z widowni dziejowej, to jednak, co było warunkiem duchowego ich istnienia i to, co jest płodem owego ducha — to mówię, nie zamarło, to utrzymało się aż do naszych czasów — w spuściźnie po władcach świata otrzymaliśmy język, i dzieła nim spisane. Język łaciński wiódł i dalej jakby pośmiertny swój żywot, nie jako język narodu istniejącego, ale jako język uczonych, którzy go używali, jako środka tak do wzajemnego porozumiewania się, jakoteż i do udzielania swych myśli całemu światu uczonemu. Używano go zatem zaraz w następnych wiekach, ale nie naśladowano i nie brano sobie za wzór klasycznej łaciny, a to dlatego, ponieważ ani pisarzami złotego wieku, ani późniejszymi gorliwość chrześcijańska nie dozwalała zajmować się — przepisywano je, by nie zagięły, ale się na nich nie zaprawiano wcale. I tak zawdzięczamy zakonnikom irlandzkim (w Bobio w Italii i w St. Gallen w Niemczech) zachowanie zabytków starożytnych; ale choć dzieła starożytnych przepisywano, to ich przecież nie naśladowano, ale naśladowano po największej części łacinę ojców Kościoła, a przedewszystkiem łacinę Vulgaty, t. j. tłumaczenia biblii dokonanego przez św. Hieronima.

Otóż na téj Vulgacie zaprawiano swą łacinę. Rzadko znajdowały się gdzie po domach lub klasztorach pisma pogan dawniejszych, albo jeżeli się znajdowały, to ich wcale, jako pogańskich nie czytano ¹⁾. Jeśli kto co pisał — a pisali po największej części zakonnicy — to pisał taką łaciną, jaką zastał, albo jakiej się wyuczył od nauczycieli, co sami nie umieli po łacinie. Takim sposobem kaził się język coraz bardziej, a w wiekach średnich, wiekach dzikości i barbarzyństwa nie oparł się i język ogólnym cechom wieku i coraz bardziej stawał się barbarzyńskim, każdy bowiem obchodził się z nim tak, jak mu jego stopień wykształcenia pozwalał, a dowolność nakazywała, obchodził się z nim jak z językiem ojczystym i z bogacał go według upodobania lub potrzeby

¹⁾ Do tego stopnia doszedł wstręt do wszystkiego, co pogańskie, że nawet nie dotykano narodów, póki jeszcze żyły w pogaństwie, trzymając się zasady powszechnie niemal przez mnichów przyjętej, a sformułowanej przez Adama bremeńskiego, który powiada: *inutile videtur eorum acta scrutari, qui non crediderunt*, zasady, którą i Gall powtarza, mówiąc Chr. I. 3: *quos error et idolatria defedavit, memorare negligamus*. A jeśli co o pogańskich księżętach wspomina, czyni to ze względów genealogicznych, aby wykazać świetność rodu bohatera swego Bolesława Krzywoustego (Bielowski Mon. I. str. 385).

nowymi, bez względu na wszelkie zasady etymologiczne, ukutymi wyrazami. Jak wiele nowych słów wdarło się tym sposobem do języka łacińskiego, dowodzi szczególnie wielkie „*Glossarium mediae et infimae latinitatis*“ Karola du Fresne. To też nie dziw, że przez takie obchodzenie się z językiem łacińskim, przez naginanie go do wyrażen ojezystego języka, przez takie dowolne kucie nowych wyrazów, język ten stał się niezrozumiałym, cudackim i że przybrał tyle odcieni i różnic, ile narodów nad jego skażeniem pracowało; każdy naród miał osobny swój język łaciński. Przyczyną tego skażenia języka łacińskiego było, jak się to już po części nadmienilo, potępienie przez Kościół chrześcijański wszystkiego tego, co było pogańskim, z drugiej zaś strony wynikała z owego zapatrywania zupełna nieznajomość ducha starożytności. Nietylko bowiem nie starano się badać jój, ale jeśli tego lub owego autora czytano, to usiłowano w nich dopatrzyć alluzyj chrześcijańskich, a więc naginano ich i przekręcano ku temu celowi. Najodpowiedniejszymi w téj mierze zdali się Seneka, Wergiliusz, po części i Cyceon, a mianowicie jego pisma filozoficzne. Na stronę formalną i język nie zważano wcale. Jak się zaś znano na etymologii, dowodzi dostatecznie słoworód dwóch greckich wprawdzie, ale w kościelnej łacinie używanych wyrazów *presbyter* (qui suis praebebat iter) *diabolus* (quia duo bolos facit ex homine devorando, unum de corpore, de anima alterum). To są cechy łaciny średnio-wiecznej, która okazuje z jednej strony najdziksze skażenie, a z drugiej strony wiedzie życie rzeczywiste, nowe, ale od starożytności prawie zupełnie oderwane.

Wyjątek z tego ogólnego prawidła stanowi tylko bardzo mała ilość pisarzów. Znajomość języka łacińskiego rozszerzała się po Europie wraz z rozszerzaniem się chrześcijaństwa, z niem też zawitała i do Polski roku 965. Rozumieć się samo przez się, że uzyskawszy prawo obywatelstwa w Kościele, w sądownictwie i w ogóle we wszystkich czynnościach politycznych, podobnie jak i w innych krajach, do których światło nauki chrześcijańskiej dotarło, nie natrafił tutaj na lepsze warunki dalszego swego istnienia. Zaprowadzili go tu bowiem obcy duchowni; duchowni, co się tegoż języka nauczyli byli głównie we Włoszech lub w Niemczech. Takim zatem pozostał zrazu, jakim był we Włoszech i w Niemczech, jakim był w ogóle za granicą — a następnie, kiedy i Polacy znajomość tegoż przyswajając sobie zaczęli, ulegać musiał znowu modyfikacyom, jakie z właściwości języka ojezystego koniecznie wypłynąć musiały, t. j. naginano go i tutaj do zwrotów polskich, pozwalano sobie za przykładem innych narodów kuć nowe wyrazy — słowem jeszcze większemu uledez musiał skażeniu. Kiedy znajomość języka łacińskiego, stała się nieodzownym warunkiem wyniesienia się nad gmin wyższem oświeceniem i warunkiem piastowania wyższych godności, okazała się w Polsce potrzeba szkół łacińskich i zaprowadzenia odpowiednich temu celowi książek. Jakoż miały obowiązek uczenia klasztory i opactwa, a z po-

wodu naszych kościelnych związków z Włochami sprowadzano z tamtąd rozmaite księgi, tak liturgiczne, jakoteż i do świeckich umiejętności służące ¹⁾. Głównie zakon Benedyktynów około nauczycielstwa ważne położył zasługi. Im to winniśmy dochowanie starodawnych świeckich nauk i rozkrzewianie znajomości języka łacińskiego.

Atoli jak różne jest pojmowanie piękna w różnych wiekach i u różnego oświecenia ludzi — jak ogólne i wszystkim wspólne jest dążenie do niego, tak nie możemy i u pisarzy średniowiecznych nie dopatrzeć tego dążenia, chociaż co do istoty i warunków piękna innego od pisarzy klasycznych, i inszego, niż my, byli zdania. Są czasy w dziejach literatur narodowych, w których panuje, że się tak wyrażę, gust fałszywy. Otóż ten gust fałszywy znajdujemy i u średniowiecznych pisarzy. O czystość języka nie dbano, ale zważano, chociaż nie powszechnie o zaokrąglanie mowy to wierszami miarowymi, to Leoninami ²⁾. Dla upiększenia przeto mowy prozaicznej przeplatano ją albo wierszami, albo Leoninami.

Z tego wszystkiego, co się tu o języku łacińskim a mianowicie o jego uprawie w wiekach średnich w ogólności, a w szczególności w Polsce nadmienilo, możnaby wnosić, że wieki te już całkiem zerwały z starożytnością, iżby nie można dopatrzeć w ich dziełach śladów korzystania z dzieł pisarzy starożytnych. Tak atoli nie jest — znajdujemy i u nich ślady korzystania z dzieł klasyków rzymskich, to w szczerplejszym, to w szerszym rozmiarze. Już wyżej była wzmianka, że dopatrywano w pisarzach starożytnych alluzji chrześcijańskich, że ich naginano i przekręcano w tym celu i że najodpowiedniejszymi do tego celu byli Seneka, Wergiliusz a po części i Cyceeron, mianowicie pisma jego filozoficzne. Że się zaś nietylko dla celu wyżej wzmiankowanego rozczytywano w dziełach starożytnych, że byli i tacy, co jedynie dla zaprawienia swój łaciny brali pisma starożytnych do ręki, jest między innymi dowodem kronika Galla; który choć zakonnik, odważył się wziąć dzieła Sallustjusza poganina do ręki, aby zaprawić na nich swoją łacinę. (Sallustjusza pisma mianowicie, czytano nadzwyczaj wiele i to nietylko za cesarzów rzymskich, ale i w wiekach średnich i wypisywano z nich, i ta okoliczność właśnie, wychodząca autorowi na pochwałę, jest powodem, że powstało mnóstwo rękopismów, a ztąd i to już w czasach bardzo

¹⁾ Od rzeczy jednakowoż, sędzę, byłoby wymieniać tu choćby tylko gramatyki łacińskie, jakich początkowo u nas używano. Wylicza je Dr. Karol Mecherzyński w dziełku: *Historja języka łacińskiego w Polsce*.

²⁾ Są to wiersze łacińskie, rymowane na końcu (np. *Contra vim mortis, non est medicamen in hortis*). Nazwa takich wierszy pochodzi nie od wynalazcy tychże, ale od jakiegoś mnicha paryzkiego Leonina, znakomitego pisarza Leoninów.

dawnych, tyle rozmaitości w tekście, iż przywrócenie go do dawniej czystości jest prawie niepodobnem). Niniejszej więc rozprawy przedmiotem będzie wykazać, o ile zaprawiał swoją łacinę Gallus na pismach Sallustiusza.

Zanim jednak do rozwiązania pytania przystąpimy, wypada nam nieco wspomnieć o Gallu, t. j. o jego pochodzeniu i o jego wykształceniu. Nie wdając się w długie wywody i spory o jego pochodzenie, przyjąć musimy, czytając jego kronikę do wniosku, że był cudzoziemcem najprawdopodobniej Francuzem, że był zakonnikiem i że Polskę pokochał jako drugą ojczyznę. Ważniejszą daleko dla nas rzeczą, że posiadał niepospolitą na swój wiek naukę. „Pominawszy (pisze Bielowski Mon. Pol. str. 383) erudycyą biblijną, której ślady są w jego dziele widoczne (I. 16; II epil. III epist.) nie lenił się w przyswojeniu sobie wiadomości z ksiąg świeckich. Tak zwane dzieje barbarów, z obszernych dziejów Pompeja Troga przez Justyna w skróceniu podane, rozczytywał z uwagą i przechwala się, że dzień cały nie wystarczyłby na to, gdyby chciał same tylko imiona znanych sobie barbarzyńskich królów wyliczać (III epist.)¹⁾. Zna okolicznie przygody wojny trojańskiej (III epist.), bądź z wzorowych dzieł pisarzy starożytnych, bądź z podrobionego Daresa frygijskiego. Zna dokładnie dzieła Sallustego i powiada, że jego księdze jugurtyńskiej zrównałby mógł objętością opis zupełny czynów Sieciecha (II 16: „Si labores singulos in dissensione Zethei describamus, gesta Zethei procul dubio Jugurtino volumini coequamus“). Dodać jeszcze należy, że żył w wieku XII (umarł około r. 1120) i że pisze na pół w leoninach, rzadko wierszem miarowym, podobnie jak Ditmar, biskup merseburski, Kosmas praski i inni współcześni pisarze w Niemczech, we Włoszech, a mianowicie we Francyi.

W odpowiedzi na pytanie: „o ile zaprawiał swoją łacinę Gallus na pismach Sallustiusza“ następującą²⁾ zdało nam się najodpowiedniej obrać drogę. Ponieważ na odosobnionych wyrazach nie podobna się w tym razie opierać, wyraz bowiem odosobniony niezegoby zgola nie mógł dowieść²⁾, zwłaszcza że Gallus więcej starożytnych pisarzy niż

¹⁾ Przesada Bielowskiego w tym względzie pochodzi prawdopodobnie ze złego zrozumienia słów kronikarskich, nie powiada bowiem Gallus, iżby mu dzień cały nie wystarczył, gdyby chciał same tylko imiona znanych sobie barbarzyńskich królów wyliczyć — lecz pisze: „quorum (scil. tyrannorum barbarorum) si solum nomina recitarem, opus hodiernum in diem crastinum prolongarem,“ a to znaczy: zadanie dnia dzisiejszego przeciągnąłbym do dnia jutrzejszego, t. j. nie skończyłbym dzisiaj i na dzień jutrzejszy zniewolony byłbym odłożyć nieco z tego, com sobie dzisiaj skreślić postanowił.

²⁾ Z pomiędzy mnóstwa pojedynczych wyrazów, znajdujących się tak u Galla jak i u Sallustiusza, jeszczeby wyrazy: *praeposterus* (Mon. p.

samego Sallustysza tylko rozczytywał; wyrazy więc pojedyncze i w tamtych pisarzach znajdować się mogły — na owo pytanie zatem będziemy się starali odpowiedzieć:

- I. wykazując podobieństwo, zdradzające się choćby jednym wyrazem takim samym i jednaką składnią;
- II. przytaczając dwa lub więcej wyrazów razem połączonych, znajdujących się tak u Galla jak i u Sallustysza — bądź to zupełnie równych, bądź to bardzo do siebie podobnych; i nareszcie odsłaniając
- III. podobieństwo całych okresów i większych opisów.

W pierwszym i drugim punkcie będziemy się trzymali porządku alfabetycznego (z połączonych wyrazów równych pierwszy na pierwszym kładąc miejscu); w trzecim punkcie będziemy się trzymali porządku, w jakim podobne do Sallustyszowskich miejsca następują po sobie w kronice Galla.

I.

C.

Gallus.

Sallustysz.

- 1—7 Bolezlavus.... non ausos
 402 ¹⁾ *committere* ²⁾ *profugavit*
 1—7 et ad fluvium Bugum
 403 *committere...* *conabatur*.

Uwaga: W obu tych miejscach ma *committere* znaczenie: „walkę stoczyć“ (*proelium*). Zupełne to wyrażenie znachodzi się u Galla II. 46. p. 457. (Ob. niżej II pod wyrazem „*proelium*“.

Cat. 60, 2: *Postquam eo ventum est, unde ferentariis proelium committi posset.*

- III—21
 474 *Difficultate loci confisus.*

Cat. 16, 3: *eis amicis sociisque confisus.*

52, 28: *deis confisi.*

438, Sall. Jug. 85, 12) i *trames* (Mon. 445. Sall. Cat. 57. 1 Jug. 38, 1; 48, 2) można uważać z zupełnym prawdopodobieństwem za wzięte z Sallustysza.

¹⁾ Liczby powyżej kręski oznaczają księgę i rozdział, poniżej zaś oznaczają stronicę w Mon. Pol. Bielowskiego.

²⁾ Wyrazy zupełnie te same oznaczają się pismem pochylłym, podobne wyrazy lub składnie pismem grubszym.

Gallus.

Uwaga: Gallus łączy *confido* z ablativem; w miejscach przytoczonych z Sallustyusza nie poznać, czy to są Dativy czy Ablativy — nie wiele jednak na tém zależy, gdyż *confido* tak z Dativem jak i z Ablativem łączyć się może.

I—9 ne.... iram, quam alteri
405 conflabat, sibimet ipsi
cumularet.

I—3 quod sua consuetudine
399 septem uxoribus abutebatur.

I—3 filius Patz Chossistconis
397 viribus et aetate crevit.

II—40 puer autem aetate cre-
454 scat.

I—2 Decreverat.... praepara-
396 re et.... invitare.

III—21 fluviisque cuidam.... dif-
474 ficili transitu propinquaret.

Sallustyusz.

Jug. 83, 1: opibus suis *confideret*.
112, 2: Mario parum *confidere*.

Cat. 49, 4: magnam illi *invidiam*
conflaverant.

Jug. 31, 26: tamen *consuetudine*,
iam pro nihilo habentur.

Cat. 51,5: Rhodiorum civitas... po-
puli Romani *opibus creverat*.

D.

Jug. 4, 3: *decrevi* procul a repu-
blica aetatem *agere*.

Cat. 35, 2: satisfactionem ex nulla
conscientia de culpa *propo-
nere decrevi*.

58, 14: haec *sequi decrevistis*.

Uw. *Decernere* z inf. znajduje się
jeszcze u Sall. J. 8, 2; 20, 5;
44, 4; 100, 1.

Jug. 91, 7: set quia locus nobis
aditu difficilis.

Gallus.

I epist. Deo *dignis* ac veneran-
391 dis pontificibus.

I epist. quatenus princeps *digna*
393 det munera promerenti.

II—18 non est *dignum* praete-
433 rere miraculum.

I—18 armis et vestibus prae-
415 paratis *eum* honorifice
dimisit.

II—36 diu dubitans *haesitavit*.
452

I—16 suo splendore Poloniam
411 totam *efficiet* relucen-
tem.

Sallustyusz.

Cat. 9, 2: virum *dignum* te atque
avo tuo.

Cat. 35, 3: sed quod non *dignos*
homines *honore* honestatos vi-
debam.

Jug. 21, 4: ita seque illisque *di-*
gnum fore.

Jug. 110, 8: si quid me vobisque
dignum petiveris.

Podobnie bezwzględnie użyte *di-*
gnus.

Cat. 51, 8: si *digna* poena pro fac-
tis reperitur.

51, 27: exemplum ab *dignis*
ad indignos transfertur.

Jug. 63, 8: Jugurtha coepit... ex
mala conscientia *digna* time-
re.

Jug. 79, 1: non *indignum* videtur
atque egregium atque memo-
rabile facinus.... *memorare*.

Jug. 9, 1: Sic locutus *eum* litteris
eum dimisit.

Jug. 107, 6: *dubio* atque *haesitan-*
te Jugurtha.

E.

Hist. I. 48, 3: M. Aemilius... exer-
citus habet et se e contem-
pto metuendum *effecit* ¹⁾.

¹⁾ Tak to jak inne miejsca naśladowane z Sallustyusza Historji dowodzą,
że Gallus miał w rękę przynajmniej fragmenta tego dzieła.

Gallus.

III—1
464 Dimissis igitur *equis*.

II—4
431 multa *crudelia*.... *exercebat*.

II—34
451 ipse vero cum *expeditis* militibus Bohemis obviam properavit.

Sallustius.

Cat. 59. 1: Dein *remotis* omnium *equis*.

Cat. 38, 4: *crudeliter* victoriam *exercere*.

Jug. 46, 7: Itaque ipse cum *expeditis cohortibus*.... apud eos primus erat.

50, 1: *Rutilium*.... cum *expeditis cohortibus*.... praemisit ad flumen

59, 3: ita *expeditis peditibus* suis hostis paene victos dare.

68, 2: *equites* pariter cum occasu *expeditos* educit.

90, 2: A. Manlium legatum cum *expeditis cohortibus*.... ire iubet.

100, 2: primos et extremos cum *expeditis manipulis* tribunos locaverat.

103, 1: Marius.... cum *expeditis cohortibus*.... proficiscitur.

F.

II—5
433 pro vitae membrorumque salute *quaesita fide concessa*.

Cat. 44, 3: ut Allobroges cum Catilina *data* atque *accepta fide* societatem confirmarent.

I.

II—28
446 eosque *incautos* adirent.

His. 46: repente *incautos* agro *invasit*.

I—29
423 qui maioribus non esset *inferior* probitate.

His. II. 87: Nulla *arte* cuiquam *inferior*.

Gallus.

III—16 modicae fidei et ingenio
472 versutus (abl. limit.).

I—6
400 Prusiam intravit.

I—7 quomodo Bolezlavus....
402 terram intravit.

II—18 igitur invito patre illuc
441 irruens de Pomoranis
triumphavit.

I—7 loco sui Rutheno in do-
403 minium constituto.

I—29 eumque loco filii paren-
433 tis gratia diligebat.

I—2 ita magnifice procede-
391 bat.

I—10 et quoddam eius proe-
406 lium novitate facti satis
memorabile referamus.

III—epil. Bolezlavus obsidebat ca-
461 strum... viris, armis et
naturae situ munitissi-
mum.

Sallustysz.

Jug. 6, 1: sed multo maxime in-
genio validus.

61, 5: Numidae persuadet
cum ingenio (abl. limit.) in-
fido, tum metuenti, ne....

Jug. 110, 6: Neque id (flumen)
Jugurtham intrare sinam.

His. I. 24: Marius invita matre
Julia adeptus est consulatum.

L.

Jug. 14, 1: vos mihi cognatorum
vos adfinium loco ducerem.

His. I, 48, 5: praedae loco habitati.

M.

Jug. 31, 10: incedunt per ora
vestra magnifici.

Cat. 4, 4: nam id facinus inpri-
mis ego memorabile existu-
mo.

Jug. 57, 1: oppidum magis opere,
quam natura munitum.

N.

Gallus.

II—7 et quale *nescio* consilium
434 capientes.

I—20 erat namque *quidam*
417 Meczslaus *nomine*.

III—21 *nullo* resistente.
475

I—proh. nisi transeuntibus in Rus-
392 siam paucis *nota*.

I—12 nec libenter in tentoriis
408 sicut *Numida* vel in cam-
pis, sed in civitatibus et
castris frequentes habi-
tant.

Numida znaczy tu: „koczujący,
koczownik.“

Sallustysz.

(„Nescio“ wtrącone bez wpływu
na składnię).

His. III. 61, 26: occupavit, *nescio*,
quae vos torpedo.

Jug. 35, 1: Erat ea tempestate
Romae *Numida quidam*, *no-*
mine Massiva.

Jug. 99, 3 }
100, 3 } *nullo* subveniente.
109, 1 }
H. IV, 61, 14 }

Cat. 41, 6: quod ei *notus* erat.

Jug. 18, 7 i 8: et quia... alia, de-
inde alia loca petiverant, se-
met ipsi nomadas adpella-
vere. Ceterum adhuc aedifi-
cia *Numidarum* etc.

Uw. Ze związku widać, że *nomas*,
nomades a *numida*, *numidae*
to samo mają znaczenie, ta-
kie mianowicie, w jakim
tego wyrazu użył i Gallus.

O.

I—23 ut *obviam* ad se veni-
420 ret.

His. III. 67, 11: Gallis atque Ger-
manis *obviam* ire.

Patrz *hostibus obviam*... etc.)
(II pod H).

Gallus.

Sallustyusz.

III—1 quoddam castrum... pa-
463 ludibus et opere firmum
constat.

Jug. 57, 1: oppidum magis opere
quam natura munitum.

P.

III—21 Fratrem quidem meum
475 libens recipere paratus
sum.

Cat. 20, 17: nisi forte servire ma-
gis quam imperare parati
estis.

III—5 estote pro libertate Polo-
469 niae vel mori vel vivere
praeparati.

Jug. 46, 5: parati frumentum dare.
108, 2: paratum esse facere,
quae populus Romanus vellet.

I proh. et in hoc plurimum aliis
395 praeferenda.

Cat. 37, 7: otium labori praetule-
rat.

His. I. 41, 21: quibus praelatus
in magistratibus capiundis
Fufidius.

II—16 qui suspectus proditio-
428 nis....¹⁾

His. II. 25: Quem ex Mauritania
rex Leptasta proditionis in-
simulatum cum custodibus
miserat.

Q.

I—6 III—25
400 i 480 Quid ergo....

Jug. 31, 18: Dicet aliquis: Quid
igitur censes?

R.

I—18 ad desolationem Poloniae
415 redeamus.

Jug. 4, 9: nunc ad inceptum redeo.
42, 5: quam ob rem ad in-
ceptum redeo.
79, 10: Nunc ad rem redeo.

²⁾ Nasuwa się uwaga, że łacina coraz to czystsza czyli raczej coraz mniej barbarzyńska; dowodzi tego wyraz *proditio*, użyty tu zamiast barbarzyńskiego *traditio* I-27: cum pro *traditione* pontificem truncationi membrorum adhibuit.

S.

Gallus.

III—12 rustici.... compleri pro-
471 positum **non** sinebant.

natura ferox **militia** stren-
472 **nuus** sed....

Sallustysz.

Jug. 2, 4: Ingenium torpescere si-
nunt.

58, 5: ne quam contumeliam
remanere **sinat**.

91, 4: neque milites **pradea-**
ri **sinere**.

98, 5: neque suos longius
abire **sinunt**.

110, 8: neque id **intrare** Ju-
gurtham **sinam**.

Cat. 60, 4: **strenui** **militis** et boni
imperatoris officia simul ex-
sequebatur.

Jug. 7, 5: et **proelio** **strenuus** erat
et bonus consilio.

85, 45: **exercitus** magis **stre-**
nuus quam felix.

T.

III—1 se ipsos **munitionesque**
465 **tradiderunt**.

Cat. 45, 3: Galli praetoribus se
tradunt.

Jug. 26, 1: ut seque et **oppidum**
Jugurthae **tradat**.

62, 3: sese regnumque suum
in illius fidem **tradere**.

46, 4: **Jugurtham** sibi **trade-**
ret... i innych podobnych mnó-
stwo przykładów.

III—epist. ex **occulto** per ignotos
464 emersere **tramites**.

Jug. 48, 2: per **tramites** **occultos**
Metelli exercitum antevenit.

Cat. 57, 1: uti per **tramites** **occul-**
te perfugeret in Galliam.

V.

Gallus.

I—25 Cumque *ventum* esset ad
421 *fluvium*.

III—26 Ubi vero *ventum* est ad
483 *fluvium*.

III—26 suam *vindicare* *contu-*
482 *meliam* meditatus.

III—26 suamque *contumeliam*
483 *vindicandi*.

III—8
568 *vulnerati* cedunt.

Sallustysz.

Jug. 91, 1: Sexto die, cum ad *flu-*
men *ventum* est.

Jug. 20, 4: existumans, Adherba-
lem *iniurias* suas manu *vin-*
dicaturum.

Cat. 61, 7: graviter *vulneratus*
discessit.

II.

A.

Gallus.

I—9 (ne) *absentem* sine causa
205 *accusaret*.

II—39 unam solam *aciem* vel
454 *instruxit*.

III—1ut *adaequato* *periculo*
464 *fiducia*... maior esset.

Sallustysz.

Jug. 14, 20: ne quid de *absente*
incognita causa statuatis.

Jug. 49, 6: Ibi commutatis ordi-
nibus triplicibus subsidiis *aciem*
instruxit.

Cat. 59, 1: quo militibus exaequa-
to *periculo* animus amplior
esset.

Gallus.

I—17 qui cum esset *adultus*
414 *aetate.*

I—28 Wladislavus aliquantu-
423 lum *aegre tulit.*

I—proh.
395 *ager fertilis.*

III—epi. victoriae regum... ad vir-
461 tutem militum *animos ac-
cendunt.*

II—4 Setheus *avaritia exceca-*
431 *tus multa crudelia exer-*
cebat.

II—25 Igitur.... *bellum acerri-*
445 *um inchoatur.*

II—4 quia sui contra suos *bel-*
432 *lum gerere noluissent,*
pacem.... pater fecit.

Sallustysuz.

Cat. 15, 2: quod ea nubere illi
dubitabat timens privignum
adultum aetate.

Jug. 85, 10: quam rem nobilitas
aegerrime tulit.

Jug. 17, 5: *Ager frugum fertilis.*
87, 1: consul in *agrum fer-*
tilem proficiscitur.

Cat. 20, 6: mihi in dies *animus*
magis *adccenditur.*

59, 6: ea commemorando mi-
litum *animos adccendebat.*

Jug. 8, 1: qui Jugurthae non me-
diocrem *animum* pollicitando
accendebant....

4, 5:ego audiui... dicere:
cum maiorum imagines in-
tuerentur, vehementissime sibi
animum ad virtutem *accendi.*

Jug. 80, 5:pauci impederunt
caeci avaritia, quis omnia....
vendere mos erat.

B.

His. I, 48, 17: Quanto avidius pa-
cem petieritis, tanto *bellum*
acrius erit.

Jug. 46, 8: *pacem* an *bellum* ge-
rens.

Cat. 31, 2: neque *bellum gerere*
neque *pacem* habere.

Uw. Ważniejsze w tém miejscu
obokstawienia wyrazów *bel-*
lum i *pax* niż *bellum gerere.*

Gallus.

II—46
457 *bellum Bohemis illatum.*

III—23
477 *lanceis prius bellum in-
ferunt.*

I—proh.
395 *principes.... contra Chri-
stianos.... bellum denuo
paraverunt.*

Sallustysz.

Jug. 15, 1:Adherbalem ultro
bellum inferentem.... queri.

Cat. 52, 3: qui patriae parentibus
aris atque focis suis *bellum
paravere.*

Jug. 75, 10: Oppidani.... nihilo se-
gnius *bellum parare.*

Jug. 85, 3: *bellum parare simul
et aerario parcere.... opinio-
ne asperius est.*

C.

I—20
418 *Ibi namque tanta caedes
Mazovitarum facta fuis-
se memoratur.*

III—10
469 *castra vel stationes fa-
ciebat.*

III—10
469 *contra urbem castra fe-
cit.*

II—39
454 *qua recepta... motisque
castris ad maritima pro-
peravit.*

III—22
475 *Bol.... tempore requiei
castrum movit.*

Jug. 31, 13: Plerique *caedem in
vos fecisse pro munimento
habent.*

Cat. 51, 9: *caedem incendia fieri.*

Jug. 55, 6: Duobus locis haut lon-
ge inter se *castra faciebant.*

Cat. 56, 4:Catilina modo ad
*urbem, modo in Galliam ver-
sus castra movere.*

57, 3: igitur.... *castra prope-
re movit.*

Jug. 45, 2: praeterea.... cotidie *ca-
stra movere.*

Gallus.

III—epil Bolezlavus obsidebat ca-
461 *strum... viris, armis et*
naturae situ munitissi-
mum.

III—3 *castrum* Bytomsii arma-
466 *tum sicque munitum a-*
spexit.

II—39 Bolezlavus ad urbem...
454 *castra ponit.*

III—10 longius a *castris produ-*
469 *cebant.*

III—21 sed more solito *causam-*
475 *que miserorum defenden-*
dam suscepisse...

III—8 utrimque *clamor* ingens
468 *attollitur.*

I—10 *cognita rei causa.*
407

III—26 nec ad *colloquium* cum
483 Bolezlavo constitutum
venire... procuraret...

II—4 *Communicato consilio*
431 *maioribus et laudato.*

Sallustysz.

Jug. 54, 6: *castella* et oppida, te-
mere *munita... capit.*

82, 1: Jugurtha... haut procul
ab Cirta *castris munitis* re-
ges operitur.

87, 1: *castella* et oppida *na-*
tura et *viris* parum *munita*
adgreditur.

89, 1: set consul... oppida *ca-*
stellaeque munita adire...

Jug. 75, 7: Deinde ubi... *castra*
posita munitaque sunt.

91, 2: ibi *castris* levi muni-
mento *positis...*

Cat. 61, 8: qui e *castris* visundi
aut spoliandi gratia *proces-*
serant.

Cat. 35, 3: publicam *miserorum*
causam pro mea consuetudi-
ne *suscepi.*

Jug. 99, 1: milites *clamorem* tol-
lere iubet.

Cat. 42, 3: Praetor ex senatus con-
sulto *causa cognita* in vincu-
la coniecerat.

Jug. 112, 3: ut una ab omnibus
quasi de pace in *conloquium*
veniretur...

113, 2: postea tempore et lo-
co constituto in *conloquium*
uti de pace *veniretur...*

Cat. 18, 5: cum hoc Catilina et
Antonius... *consilio commu-*
nicato...

Gallus.

II—7 Et quale nescio *consi-*
434 *lium capientes.*

II—35 de tali *consilium capien-*
451 *tes.*

II—43 quid *consilii caperent.*
456

II—16 totum populum in *con-*
437 *tionem advocavit.*

I—9 si... de quovis duce *que-*
405 *reretur...*

Sallustius.

Cat. 16, 4: obprimendae rei publi-
cae *consilium cepit.*

41, 1: set Allobroges diu in
incerto habuere, quidnam *con-*
silii caperent.

51, 41: quo minus novum
consilium capiamus.

52, 23: ubi vos separatim sibi
quisque *consilium capitis.*

Jug. 54, 9: tamen ex copia quod
optimum videbatur *consilium*
capit.

76, 1: nam talia *consilia* per
otium et ex oportunitate *capit.*

Jug. 84, 5: *contionem* populi *ad-*
vocavit.

Cat. 57, 6: Itaque *contione advo-*
cata.

Jug. 33, 3: At G. Memmius *con-*
tionem advocata.

D.

Cat. 40, 3: illos *queri de avari-*
tiis magistratum.

43, 1: ut L. Bestia *quereretur*
de actionibus Ciceronis.

52, 7: saepe *de luxuria* atque
avaritia civium *questus sum.*

Jug. 1, 1: Falso *queritur de na-*
tura sua genus humanum.

20, 5: *de iniuriis* Romam *que-*
stum misit.

Cat. 43, 3: *querebatur de ignavia*
sociorum.

Gallus.

II—4 unde plus *dedecoris* et
432 *damni*.... habuerunt.

1—7 sic dixit, *dictaque factis*
403 complevit.

II—15 talibus *dictis* et *factis*.
410

I—15 si singula *facta* vel *dicta*
410 voluerimus scriptitare.

III—21 *Difficultate loci* confi-
474 sus.

II—21 de *divisione*... *regni* di-
443 scidium habuerunt.

III—4 aliisque *domum* cum eis
466 *dimissis*.

I—6 clavum ei de cruce Do-
401 mini cum lancea sancti
Mauricii dono *dedit*.

Sallustyusz.

Jug. 31, 19: ad rem publicam
damna atque dedecora per-
venere.

Jug. 64, 5: neque *facto* neque *dic-*
to abstinere.

85, 14: *facta* an *dicta* pluris
sint.

48, 1: Metelli *facta* cum *dictis*
composuit.

Cat. 3, 2: *facta dictis* exaequanda
sunt.

Uw. Obok-stawienie tych dwóch
wyrazów dość częste u Sal-
lustyusza.

Jug. 98, 5: *loci difficultate* coacti.

Ob. niżej: *regnum divisit*.

Cat. 40, 6: eos pollicitos operam
suam *domum dimittit*.

Jug. 47, 4: ...consul inlectos ad
proditionem *domum dimitte-*
bat.

73, 2: Marium *domum dimit-*
tit.

Jug. 5, 5: populus romanus quas-
cunque urbis et agros manu
ceperat, regi dono *dedit*.
35, 38: ea sola neque *datur*
dono neque accipitur.

E.

Gallus.

II—22 Bolezlavus equo descen-
443 dens... nullum instrumen-
tum adaptavit.

II—4 cui nomen ducatus est
431 plus dedecori quam ho-
nori.

I—6 ex amicis amicissimos
402 acquisivit.

II—36 ac velocius ex inproviso
452 suis hostibus occurrebat.

II—7
434 ex itinere redierunt.

Sallustiusz.

His. V, 13: quibus de causis Sul-
lam in victoria dictatorem...
descendere equo... solitum.

Cat. 12, 1: postquam divitiae ho-
nori esse coepere.

Jug. 10, 2: tuaque virtute nobis
Romanos ex amicis amicissu-
mos fecisti.

Jug. 14, 11: ecce autem ex im-
proviso Jugurtha... regnum
eius sceleris sui praedam fe-
cit.

14, 16: si quid ex inproviso
mali accidisset.

20, 3: igitur ex inproviso
finis eius cum magno exer-
citu invadit.

53, 1: Romani ex inproviso
pulveris vim magnam anim-
advortunt.

58, 1: Jugurtha ex inproviso
castra hostium invadit.

Cas. 34, 2: at Catilina ex itinere
litteras mittit.

Jug. 56, 3: ac post paulo cogno-
scit Marium ex itinere fru-
mentatum Siccam missum.

F.

Gallus.

III—25 Quodlibet *facinus* per-
480 petrare.

III—1 ...prece cuius *facta* fue-
465 rit ista *caedes*.

II—44 donec illud *facta* dedi-
456 tione suo dominio man-
cipavit.

III—7 quam *facta* *deditione* vi-
468 tam inhonestam redimen-
tes.

III—26 recepta *fide* *deditionem*
483 *fecerunt*.

I—19 *famam* ibi *militaris* glo-
416 *riae* consecutus.

III—epi. *famam et gloriam* appe-
461 tunt ex virtute.

III—26 neque *fidem* *datam* ob-
483 servaret.

III—26 *fide* *recepta* *deditionem*
483 *fecerunt*.

III—26 castellum videlicet *fide*
484 *recepta* tradiderunt.

Sallustius.

Cat. 18, 8: *facinus* pessimum *pa-
tratum* foret.

Jug. 31, 3: alii *caedem* in vos *fe-
cisse* pro munimento habent.

Cat. 51, 9: ...*caedem* incendia *fa-
cere*.

Jug. 26, 1: Italici... confisi *dedi-
tione* *facta* inviolatos sese
fore.

Jug. 46, 1: Jugurtha tum demum
veram *deditionem* *facere* co-
natus est.

Jug. 91, 5: ...*deditionem* *facerent*.

Jug. 4, 6: non prius... quam vir-
tus eorum *famam* atque *glo-
riam* adaequavit.

Cat. 48, 4: si *fides* publica *data*
esset.

Cat. 44, 3: ut Allobroges... *data*
atque *accepta* *fide* societatem
confirmarent.

Jug. 81, 1: ibi *fide* *data* et *acce-
pta* Jugurtha Bocchi animum
oratione adcendit.

Gallus.

II—35 nec vero *fidem* promis-
451 sam *violare*.

III—16 nec *fidem* tenuit iurata
472 *violando*.

II—32 *fidem* et iusiurandum vio-
448 *lavit*.

I—7 hodie victores *finem* la-
403 boris continui *facietis*.

II—24 *foedus* atque *amicitiam*
448 coniungebat.

Sallustysuz.

His. I, 48, 15: deorum, quos per
fidem aut periurio *violasti*.

His. I, 48, 15: deos per *fidem* aut
periurio *violasti*.

Cat. 52, 1: postquam Caesar di-
cendi *finem* *fecit*.

Jug. 15, 1: postquam rex *finem*
loquendi *fecit*.

34, 1: ubi Memmius dicundi
finem *fecit*.

10, 3: nunc, quoniam natura
mihi vitae *finem* *facit*.

His. II, 41, 9: ...neque mox in se-
nio corporis honestius quam
pro vestra salute *finem* vitae
fecerim.

Jug. 31, 7: utriusque cladis non
lex, verum libido eorum *finem*
fecit.

His. III, 61, 11: ...si prius quam
vos serviundi *finem*, illi do-
minationis *facturi* erant.

Jug. 5, 2: ...ut studiis civilibus
bellum atque vastitas Italiae
finem *faceret*.

Jug. 80, 4: legatos Romam miserat
foedus et *amicitiam* *petitum*.
104, 4: Romae legatis... *ami-*
citiam et *foedus* *petentibus*...
respondetur.

Gallus.

III—16 ipsum ducem fore spe-
472 rantes.

III—10 freti multitudine longius
469 a castris procedebant.

III—epi. ut fructum mei laboris...
460 reportarem.

III—16 genere quidem nobilis.
472

III—epi. gloriam appetunt ex vir-
461 tute.

I—7 in hostes confertissimos...
404 penetravit.

I—15 meis hostibus locum dare.
410

Sallustysuz.

Cat. 21, 3: petere consulatum G.
Antonium, quem sibi colle-
gam fore speraret.

26, 1: sperans, si designatus
foret, facile se voluntate An-
tonio usurum.

Jug. 28, 4: quorum auctoritate
quae deliquisset, munita fore
sperabat.

Jug. 13, 3: tamen fretus multitu-
dine militum parabat armis
contendere.

Cat. 35, 3: quod fructu laboris
industriaeque meae privatus
statum dignitatis non obtine-
bam.

G.

Cat. 5, 1: nobili genere natus.

Jug. 9, 1: quod erat Jugurtha ma-
nu promptus et adpetens glo-
riae militaris.

H.

Cat. 60, 7: in confertissimos ho-
stes incurrit.

Jug. 38, 6: Locum introeundi ho-
stibus dedit.

Uw. Gallus użył wyrażenia „locum
alicui dare“ przenośnie, Sal-
lustyusz we właściwém zna-
czeniu.

Gallus.

I—24 Bolezlavus... *hostibus ob-*
420 *viam properavit.*

III—12 ac deorsum *huc illucque*
435 *contemplans.*

II—47
458 *...immemor beneficii.*

II—7 *imperfecto negotio ex iti-*
434 *nere redierunt.*

II—26 et iram in Zetheum *ab-*
438 *sentem iactantibus.*

I—17 *in colloquio per traditio-*
414 *nem captus.*

Sallustius.

Cat. 6, 5: at Romani... *hostibus*
obviam ire.

Jug. 97, 5: pars... *obviam ire ho-*
stibus.

His. I, 89: *Obviam ire* et conmor
hostibus.

Jug. 60, 4: et ea *huc et illuc* quasi
vitabundi aut iacentes tela
agitare.

His. III, 61, 26: *et huc ire licet*
atque illuc.

I.

Jug. 31, 28: Ad hoc in republica
multo praestat, *benefici* quam
malefici immemorem esse.

Jug. 104, 5: *benefici* et iniuriae
memor.

Jug. 58, 7: Metellus *infesto nego-*
tio in castra cum exercitu
revortitur.

104, 1: Marius ubi *infesto*
negotio Cirtam rediit...

His. II, 96, 1: nihil amplius *in ab-*
sentem me statuissetis.

Jug. 38, 9: Deinde Jugurtha po-
stero die cum Aulo *in collo-*
quio verba fecit.

Gallus.

II—7 sed quid *in divisione*
434 cuique contigerit.

I—27 sed hoc *in medio* defe-
422 ramus.

III—3 consiliis superandi Polo-
466 niam *in spem ductus*.

II—28 aciebus retro duabus *in*
446 subsidio collocatis.

II—19 Plaucos *in unum* innu-
441 merabiles convenisse.

II—24 incendia facientes.
444

Sallustius.

Jug. 16, 5: *in divisione*, quae pars
Numidiae Mauretaniam ad-
tingit, Jugurthae traditur.
17, 3: *in divisione* orbis ter-
rae plerique parte tertia Afri-
cam posuere.

Cat. 19, 6: nos eam rem *in me-*
dio relinquamus.

Jug. 29, 3: Jugurtha... *in* maxi-
mam *spem adductus* recupe-
randae pacis.

48, 2: Jugurtha *in spem* vi-
ctoriae *adductus*... copias pa-
rat.

Jug. 37, 3: Ea mora *in spem ad-*
ductus Aulus... milites evocat.

Cat. 40, 4: Allobroges *in* maxi-
mam *spem adducti*.

Cat. 59, 2: (Catilina) reliquarum
signa *in subsidio* artius con-
locat.
59, 5: post eas ceterum exer-
citus *in subsidiis* locat.

Cat. 6, 2: Hi postquam *in una*
moenia convenere.

Cat. 17, 2: *in unum* omnes con-
vocat.

Jug. 11, 2: reguli *in unum* con-
venerunt.

Cat. 51, 9: ...caedem, incendia fieri

Gallus.

II—25 praedam et incendia fa-
445 cientes.

II—33 incendia faciebant.
449

II—42 factis incendiis.
445

III—17 quantam per terram in-
455 cendia et praedas fece-
rit.

I—5 Mesco... ingenium animi
399 coepit et vires corporis
exercere.
i podobne do tego:

I—7 sed est tempus vires cor-
421 poris animique virtutem
exercere i

II—21 coepit animi virtutem vi-
443 resque corporis exercere.

I—7 illum itaque cum ingenti
403 gaudio... remeantem.

II—35 nec cum inimicis inimi-
451 citiam exercebat.

Sallustyusz.

Cat. 51, 9: ...caedem, incendia fieri.

Cat. 2 1: reges... divorsi pars in-
genium alii corpus exerce-
bant.

8, 5: ingenium nemo sine
corpore exercebat.

Jug. 55, 1: interim Romae gaudium
ingens ortum cognitis Metelli
rebus.

Uw. W abl. z cum znachodzi się
gaudium:

Jug. 59, 1: cum magno gaudio
obviam procedunt.

Cat. 49, 2: nam uterque cum illo
gravis inimicitias exercebant.

Cat. 51, 16: neque illum in tanta
re gratiam aut inimicitias
exercere.

Gallus.

I—17 pater eius similem eis
414 *iniuriam faceret.*

III epist. vel illatam *iniuriam*
361 *persequentes.*

I—7 *iniuriam de rege... vin-*
402 *dicavit.*

I—13 veriti, ne matris *iniu-*
414 *riam vindicaret.*

I—29 ne patris *iniuriam vin-*
424 *dicaret.*

II—16 vestram *iniuriam vindi-*
438 *cate.*

III—17 cogitabat... suam *iniu-*
473 *riam de Bohemis vindi-*
care.

III—23 Poloni *iniurias suas vin-*
476 *dicabunt.*

II—16 Zetheus multas ipsis pue-
437 *ris insidias praetendebat.*

Sallustius.

Cat. 12, 5: proinde quasi *iniuriam*
facere id demum esset im-
perio uti.

Jug. 10, 7: qui opulentior est...
iniuriam... facere videtur.

15, 1: quod *iniuriam facere*
nequivisset.

31, 23: (volunt) *facere iniu-*
rias vos liberi esse.

Jug. 14, 23: Incertus, quid agam
tuasne *iniurias persequar* ipse
auxilii egens.

Jug. 20, 4: existumans, Adherba-
lem *iniurias* suas manu vin-
dicaturum.

Cat. 27, 2: interea Romae... con-
sulibus *insidias tendere.*

Jug. 35, 5: Bomilcar, ubi res po-
stulabat, *insidias tendit.*

61, 3: *insidias* regi per ami-
cos *tendere...* parat.

113, 4: Numidae *insidias ten-*
dit.

Gallus.

I—4
398 *ita se habuit.*

II—epil. neque coeptum *iter* bene
428 *cognitum* habuimus.

III—5 Caesar autem *iter* fa-
467 *ciens...* transvadavit.

III—10 cumque Caesar *iter* fa-
469 *ciens* sua castra dimove-
bat.

III—17 dum autem *iter* *faciens...*
473 obtineret.

III—21 Bolezlavus tribus diebus
474 et noctibus *iter* *faciebat*.

I—18 nec *iter* ei, quocumque
415 vellet *ire*.

I—5 Semovith.... *iuventutem*
399 suam *exercuit*.

II—25 ...suis *laborantibus* occur-
445 *rit*.

Sallustysuz.

Cat. 52, 12: quoniam *ita se habent*.

Jug. 54, 4: *ita se mores habent*.
53, 8: quippe res humanae
ita sese habent.
85, 23: et profecto *ita se res*
habet.

Cat. 58, 3: igitur ubi *iter* eius ex
perflugis *cognovit*.

Cat. 13, 3: Set is Piso... *iter* fa-
ciens... occisus est.
56, 4: Catilina per montis
iter *facere*.

Jug. 91, 3: noctemque totam *iti-*
nere facto consedit.

Cat. 58, 7: quocumque *ire* placet,
ferro *iter* aperiundum est.

Cat. 5, 2: ibique *iuventutem* suam
exercuit.

Cat. 60, 4: Interea Catilina.... *la-*
borantibus succurrere.

L.

Gallus.

II—28 suis videlicet laboranti-
447 bus occurrebat.

II—34 subsidio suis laboranti-
450 bus properabant.

II—3 Bohemi... in cassum la-
430 bore consumpto redie-
runt.

III—epist. hunc laborem suscepi.
460

III—24 tantisque laboribus et
479 miseriis fatigatus.

III—epil. bellicosus atque laudis
461 avidus.

III epi. loca spatiosa et amoena
463 habitatore carent.

III—21 si dux Boemicus loco
475 cedat..

II—16 luculenta oratione ani-
438 mavit.

Sallustius.

Jug. 98, 1:ac modo laboran-
tibus suis succurrere.

Jug. 93, 1: at Marius multis die-
bus et laboribus consumptis.

Jug. 14, 12: qui vostram amici-
tiam diligenter colerent, eos
multum laboris suscipere.

His. II, 96, 1: si adversus vos pa-
triamque et deos penatis tot
labores et pericula suscepis-
sem.

Cat. 27, 2: neque insomniis ne-
que labore fatigati.

Jug. 76, 5: multo labore proeliis-
que fatigati.

Cat. 7, 6: laudis avidi, pecuniae
liberales erant.

Cat. 11, 5: ...loco voluptaria amoe-
na facile in otio ferocis mi-
litum animos molliverant.

Cat. 9, 4: qui... pulsi loco cedere
ausi erant.

Cat. 31, 6: tum M. Tullius con-
sul... orationem habuit lucu-
lentam...

M.

Gallus.

I—10 *magis magisque* (eos
406 contumeliis incitabant).

I—13 *plures pro culpa morti*
408 *deditos de manibus li-*
etorum erripuit.

I—19 *famam ibi militaris glo-*
416 *riae consecutus.*

I—31 *Abbas et fratres mittenti*
426 *munera retulerunt.*

III—16 *Natura ferox.*
472

Sallustysz.

Wspólne wszystkim pisarzom —
u Sall.:

Cat. 5, 7 } *magis magisque* in
Jug. 7, 6 } dies.

Jug. 6, 2 } *magis magisque.*
53, 1 }

Cat. 7, 1: se extollere *magis ma-*
gisque ingenium in promptu
habere.

Jug. 5, 3: quo omnia in*lustria ma-*
gis magisque in aperto sint

Jug. 24, 10: me *manibus* impiis
erripite.

Jug. 82, 3: quod iam parta victo-
ria ex *manibus* eriperetur.

Jug. 7, 1: Jugurtha.... adpetens
gloriae militaris.

Jug. 13, 7: regis hospitibus aliis-
que... magna *munera misere.*

N.

Cat. 43, 4: *Natura ferox*, vehe-
mens, manu promptus erat.

Jug. 11, 3: set Hiempsal *natura*
ferox.

Gallus.

I—7
404 *neque quisquam* valet
hostium peremptorum mi-
lia... computare.

II—3
430 Poloni cum se *nihil pro-*
fecisse... conspicerent.

III—25
482 *nudis pedibus* incedebat.

II—28
447 *nunc vero* de nostris au-
xilium non speramus, ho-
stes retro, fuga longa.

III—25
480 Sed minus est peccatum
ex *occasione data* per-
petrare.

II—25
445 sic primum Suatopole Po-
lonos *onustos praeda*...
oppressisset.

I—20
418 *opem ferre* sed quidam
de gregariis militibus
opem tulit morituro.

I proh.
394 *operae precium* duxi-
mus... exarare.

Sallustysz.

Jug. 85, 47: adnitimini mecum *ne-*
que quemquam ex calamitate
aliorum aut imperatorum su-
perbia metus ceperit.

Uw. U Galla *neque*=et non, u Sall.
neque=et *ne*=neve.

His. III, 37: at Oppius postquam
orans *nihil proficiebat*.

Jug. 94, 1: ceterum illi, qui escen-
suri erant... capite atque *pe-*
dibus nudis.

Cat. 58, 5: *nunc vero*, quo loco
res nostrae sint, intelligitis.

Jug. 14, 17: *nunc vero*, exul pa-
tria, domo, solus atque omnium
honestarum rerum egens.

O.

Cat. 56, 4: hostibus *occasionem*
pugnandi non *dare*.

Jug. 87, 1: set consul... in agrum
fertilem et *praeda onustum*
proficiscitur.

Jug. 110, 2: aliis egomet *opem*
tuli...

Cat. 12, 3: *operae precium* est vi-
sere.

Gallus.

I—proh. *Operae precium* duxi-
394 mus... exarare.

III—25 *qui Bolezlavum oportu-*
479 *nos ibi loco considerato...*
confoderet.

III—37 *et Opibus hostium*
arma nihil profecerat.

Jug. 34, 1: *ceterum illi, qui ceteri*
sunt erant... capite atque he-
dibus nudis.

Cat. 58, 5: *non vero, duo loco*
res nostrae sunt, intelligit.

I—18 *pacem et amicitiam re-*
414 *tinebat.*

III—7 *cives Bolezlavum pacem*
463 *fieri nolle referunt.*

III—26 *neque pactionem factam*
483 *observaret.*

III—26 *pactum facere cogita-*
484 *bant.*

III—1 *pactionem suorum fa-*
463 *ctam cum hostibus retu-*
lerunt.

II—17 *...iunior frater cum pau-*
440 *cis paulatim incedens.*

Sallustysz.

Jug. 81, 3: *capta urbe operae pre-*
cium fore.

Jug. 91, 7: *set quia locus Jugur-*
thae opportunus.

Cat. 24, 2: *arma per Italiam locis*
oportunis parare.

27, 2: *oportuna loca* armatis
hominibus obsidere.

27, 4: *item alios in alia loca*
oportuna...

43, 2: *uti cum magna manu*
duodecim simul opportuna lo-
ca urbis incenderent.

P.

Jug. 31, 24: *potestne in tam di-*
vorsis mentibus pax aut ami-
citia esse?

Jug. 61, 5: *si pax cum Romanis*
fieret.

Jug. 40, 1: *qui de pace cum ho-*
stibus pactiones fecissent.

Jug. 40, 1: *qui de pace cum ho-*
stibus pactiones fecissent.

Cat. 60, 1: *set ubi omnibus rebus*
exploratis... cohortis paula-
tim incedere iubet.

Gallus.

II—39 Boleslavus Zbigneui *per-*
453 *fidiam est expertus.*

I—31 *perlectis itaque litteris.*
426

II—13 sed ubicunque hostes
436 *praedas agere sentiebat...*

II—15 *praedas agere prius...*
436 *non conatur.*

II—15 unde *praedam* multam
446 *et captivos egit.*

II—15 unde *praedam* multam
435 *et captivos egit.*

II—49 transierunt.... *praedam*
459 *capere Pomorani.*

III—24 Boleslavus.... *praedam*
478 *immensam cepit.*

I—7 si iactantias et promis-
403 *siones in praedis divi-*
dendis et in conviviis
meis habitas ad memo-
riam reducatis.

III—49 *praedam facere* sunt co-
459 *nati sic ab ipsis Maz.*
praeda fieri sunt coacti.

III—10 ipsi *praeda fiebant.*
468

Sallustysz.

Jug. 74, 1: novorum fidem in tanta
perfidia veterum experiri.

Cat. 47, 3: *igitur perlectis litteris.*

Jug. 20, 8: ceterum, qua pergebat
urbis, agros vastare, *praedas*
agere...

32, 3: pars ex pacatis *prae-*
das agebant.

44, 5: pecoris et mancipio-
rum *praedas* certantes *agere.*

Jug. 44, 3: itaque et Gaetulos et
Jugurtham... ex sociis nostris
praedas agentis saepe adgres-
sus in itinere fuderat.

Jug. 20, 3: multos mortalis cum
pecore atque alia(m) *prae-*
da(m) capit.

Jug. 91, 6: *praeda* militibus *di-*
visa.

Jug. 14, 11: regnum eius sceleris
sui *praedam fecit.*

Gallus.

III—21 non statim *praedam* fa-
474 *ciens*.

II—33 *praedas captivos* age-
449 *bant*.

III—18 solummodo *praedas* et
474 *captivos* excepit.

III—46 in medio silvarum *proe-*
457 *lio commisso*.

III—17 in medio silvarum cum
459 Bohemis obviantibus
proelio commisso.

I—21 quod non *proelium inea-*
420 *tur*.

III—23 et cum *proelium inieritis*
476 *memores estote*.

II—4 maiores inter eos callide
432 *promissis et muneribus*
attemptabat.

III—21 *pugnandi copiam* non
474 *habebat*.

Sallustysz.

Jug. 14, 11: regnum eius sceleris
sui *praedam fecit*.

Jug. 81, 2: ibi *praedam captivos-*
que et impedimenta locave-
rat.

Cat. 60, 2: unde ferentariis *proe-*
lium committi posset.

Cat. 58, 8: quapropter vos moneo...
cum *proelium inibitis*.

Cat. 58, 8: et cum *proelium ini-*
bitis, memineritis.

Jug. 80, 3: magnis *muneribus* ma-
ioribusque *promissis* perducit.

Jug. 52, 3: } neque ab hoste co-
56, 1: } *piam pugnandi* fieri.
82, 1: omnibus locis *pugnan-*
di copiam facit.

R.

II—7 confestim inter eos *re-*
434 *gnum divisit*.

Jug. 16, 2: Decretum fit, uti de-
cem legati *regnum* inter Ju-
gurtham et Adherbalem *di-*
viderent.

20, 1: postquam *diviso regno*
legati Africa decessere.

Gallus.

I—7 Bolezlavus *regnum...* in-
402 *vasit.*

III—1 atque *repressa sit ira*
463 *caesaris.*

I—proh. operae pretium duximus
394 *quasdam res gestas Po-*
lonicorum principum ex-
arare.

III—1 cumque oppidani *non*
463 *posse tantae multitudini*
restitere se vidissent.

III—12 numquam caesar sibi
470 *bello restitere poterit.*

Sallustius.

Jug. 20, 6: Jugurtha totum eius
regnum animo iam invaserat.

Jug. 72, 1: Bomilcar.... *iram ob-*
presserat.

Cat. 3, 2: arduum videtur *res ge-*
stas scribere.

4, 2: statui *res gestas* populi
Romani carptim perscribere.

Cat. 8, 2: Atheniensium *res gestae.*

His. I, 1: *res* populi Romani... *ge-*
stas.

Jug. 67, 2: neque a fortissimis in-
firmissimo generi *resisti posse.*

Jug. 40, 2: huic rogationi aperte
restitere non poterant.

S.

II—39 suos milites collocavit,
454 *signoque dato* propera-
vit.

II—epist. ne tantorum virorum glo-
427 *riam... silentio praeterire*
videamur.

Jug. 49, 3: proinde parati intenti-
que essent, *signo dato* Ro-
manos invadere.

Cat. 1, 1: ne vitam *silentio tran-*
seant.

Cat. 53, 5: Quos quoniam *res ab-*
tulerat silentio praeterire non
fuit consilium...

Gallus.

II—4 quod Zbigneuum... *sine*
431 patris *imperio* recepis-
sent.

III—1 oppidani vero videntes,
465 se totam *spem* amisisse.

III—8 Poloni lapides cum *su-*
468 *dibus* *praeacutis* rota-
bant.

II—39
454 suos ibi *milites* colloca-
II—48 *vit.*
458

III—17 post *tantum* laborem re-
473 creatus.

III—25 nisi *tanti* laboris occa-
481 sione.

II—6 armorum terror.... *agi-*
433 *tavit.*

Sallustysuz.

Cat. 6 1: genus hominum agreste
sine legibus, *sine imperio*.

Jug. 44, 1: exercitus sine mode-
stia, *sine imperio* habitus.

Uw. *Imperium* znaczy u Galla
rozkaz, u Sallustyusza *rzędy*,
dowództwo.

Jug. 66, 1: Jug.... arma, tela alia,
quae *spe* pacis *amiserat*.

Cat. 56, 3: alii *praeacutas* *sudis*
portabant.

Jug. 49, 1: ipse propior montem
suos *conlocat*.

T.

Jug. 4, 3: *tanto* tamque utili la-
bore meo nomen inertiae im-
ponant.

Jug. 72, 2: adreptis armis *tumul-*
tum *facere*.

53, 7: alteri apud alteros for-
midinem simul et *tumultum*
facere.

U.

Gallus.

- I—2 *Usque adeo* enim crevisse
396 fertur *cervisia*.

Sallustyusz.

- Cat. 49, 4: *magnam illi invidiam*
conflaverant usque adeo, ut...

V.

- III—21 Et vere *vicisset* seniorum
476 *consilia consilium* iu-
venile.

- Jug. 25, 8: *vicit* tamen in avido
ingenio *pravum consilium*.

- II—4 *volgi fidei vitaeque suae*
432 *diffidens*.

- Cat. 45, 4: postremo *timidus ac*
vitae diffidens velut hostibus
sese praetoribus dedit.

- I—12 non se *vivere* sed *mori*...
408 reputabat.

- Jug. 14, 24: nunc neque *vivere*
lubet neque *mori* licet sine
dedecore.

III.

Gallus.

- I—15 *Mira dicturus* sum.
396

Sallustyusz.

- Jug. 5 1: *bellum scripturus* sum.

- I—17 non alienae pecuniae *dis-*
410 *sipator*, sed honestus rei
publicae *dispensator*.

- Cat. 5, 4: cuius rei lubet *simula-*
tor ac *dissimulator*;

mniej podobne miejsce:

- Jug. 44, 1: exercitus *praedator* ex
sociis et ipse *praeda* hostium,

Gallus.

II—6 et quoniam ecclesiae
433 mentio Gneznensis in hoc
fieri forte contigit...

II—7 sed quid in divisione
434 cuique contigerit, enu-
merare nobis imminet
onerousum neque multum
hoc audire vobis fuerit
fructuosum.

Sallustysz.

Jug. 79, 1: sed quoniam in eas re-
giones per Leptitanorum ne-
gotia venimus.

Jug. 16, 5 i 18, 1: in divisione
quae pars Numidae Maureta-
niam adtingit, agro virisque
opulentior, Jugurthae tradi-
tur, illam alteram specie quam
usu potior, quae portuo-
rior et aedificiis magis exor-
nata erat, Adherbal possedit.
Res postulare videtur Africae
situm paucis exponere et eas
gentis, quibuscum nobis bel-
lum aut amicitia fuit adtin-
gere. Sed quae loca et na-
tiones ob calorem aut aspe-
ritatem item solitudines mi-
nus frequentata sunt, de eis
haut conpertum narraverim,
cetera, quam paucissimis ab-
solvam.

Mówiąc o podziale królestwa między synów Władysława Hermana t. j. Bolesława (III Krzywoustego) i Zbigniewa, a mając świeżo w pamięci skreślenie podziału Numidy między Adherbala i Jugurtę, a zara-
zem i skreślenie części kraju przez nich otrzymanych i położenia Afryki,
czuje się niejako pociągniętym Sallustyusza przykładem, widzi niejako
potrzebę skręślenia części kraju, przez Bolesława i Zbigniewa otrzy-
manych. Atoli rzecz ta wydaje mu się zbyt uciążliwą, a czytającym nie
wiele korzyści przynoszącą, dlatego nie wdaje się w opisy części po-
dzielonego kraju.

II—8 In legationibus mitten-
434 dis et suspiciendis in
exercitu convocando et
conducendo....

Jug. 83, 3: Eo modo saepe ab
utroque missis remissisque
nuntiis tempus procedere.

Gallus.

Sallustysusz.

II—9 non enim, sicut *assolet*
434 plerumque *lascivia* pue-
rilis, *ludos* inanes scita-
batur.

II—16 *ni* vestrae *fidei* cives
438 stabilitas inviolabilis....
nota fuisset et experta,
nequamquam puerilis ae-
tatis imbecillitas totam
refugii spem in vobis et
consilii posuisset.

II—28 *ni* vestram inquit, mili-
446 tes, *expertam* probitatem
et audaciam *habuissem*,
nequaquam retro tan-
tam meorum multitudi-
nem dimissem.

III—21 advenientes autem ambo
443 fratres adhuc insepulto
fratre magnum inter se
paene *de divisione the-*
saurorum et regni disci-
dium habuerunt.

II—21 Bolezlavus tamen legiti-
443 mus duas sedes regni
principales *partemque*
terrae *populosiorem* ob-
tinuit.

Jug. 66, 2: nam volgus, uti ple-
rumque *solet*... quod is festus
celebratusque per omnem A-
fricam *ludum* et *lasciviam*
magis quam formidinem o-
stentabat.

Cat. 20, 2: *ni* virtus *fidesque* vo-
stra spectata mihi *forent*,
nequiquam oportuna res ce-
cidisset.

Jug. 12, 1: primo conventu, quem
ab regulis factum supra me-
moravi propter dissensionem
placuerat *dividi thesauros* fi-
nesque imperii singulis con-
stitui.

Jug. 16, 5: in divisione, quae *pars*
Numidiae Mauretanium ad-
tingit, agro *virisque opulen-*
tior Jugurthae traditur, illam
alteram specie quam usu po-
tiores, quae *portuosior* et
aedificiis magis exornata erat,
Adherbal possedit.

Opisy bitew w Gallu podobne są po największej części do opisu
bitwy Katyliny z wojskiem Rzeczypospolitęj lub do opisów bitew w woj-
nie Jugurtyńskiej, podobieństwo zdradza się to stylem, to wyrazami.
I tak np. napad na Pomorania, skreślony w II—39, zdradza paru wy-

rażeniami podobieństwo do skreślonej przez Sallustego walki między Jugurtą a Metellem w rozdziale 49 (wyrazy te są: *collocare—signo dato*).

Obleżenie i szturm do Czarnkowa (II—44), a obleżenie Cyrty przez Jugurtę (21), mają dość wiele podobieństwa, a mianowicie: (II—44: *castrum Carnkow magnis viribus est agressus, machinisque diversi generis praeparatis turribusque elevatis etc.* — a Jug. 21, 3: *turribusque et machinis omnium generum Cirtam adgreditur*) i również dalsze skreślenia dziejów obleżenia Cyrty (26—1) — wyrażenie: *deditione facta*, i u Galla (II—44) i u Sall. (26, 1) znachodzi się. Toż samo powiedzieć się da o (II—48): *castrum Velun obsidens machinas praeparat ac diversi generis instrumenta*.

Gallus.

II—48 Poloni *gloriam* appetebant, ꞤPomorani *libertatem* defendebant.

III—epi. ...nec ut patriam vel parentes meos *exul* apud vos et peregrinus exaltarem.

III—1 *dimissis* igitur *equis* ut *adaequato periculo* fiducia cunctis et audacia maior esset.

III—2 *quodsi* pecuniam vel milites postulasses... *impe-*trasses.

III—16Swathopole.... *genere* quidem *nobilis*, *natura* *ferox*, militia strenuus sed modicae fidei et ingenio versutus.

Sallustysz.

Jug. 94, 4: magna utrimque vi pro *gloria* atque imperio his, illis pro *salute* certantibus.

Jug. 14, 17: Nunc vero *exul* patria domo, solus atque omnium honestarum rerum egens...

Cat. 59, 1: dein *remotis* omnium *equis*, quo militibus *exaequato periculo* animus *amplior* esset.

Cat. 39, 4: *quodsi* primo proelio Catilina superior aut aequa manu *discessisset*, profecto magna clades atque calamitas rem publicam *obpressisset*.

Cat. 5, 1: Lucius Catilina *nobili* *genere* natus fuit, magna vi et animi et corporis sed ingenio malo pravoque.... animus *ferox* inopia rei familiaris.

Cat. 43, 4: *Natura* *ferox*, *vehemens*, manu promptus erat.

Gallus.

Sallustyusz.

III—16 *numquamne* Bolezlavus
472 pro Swatopole Praga
ponendo cum rege Un-
garorum Colummano Mo-
raviam intravit, silvas
Bohemiae rege redeunte
penetravit?

Jug. 14 9: *numquamne* ergo fa-
milia nostra quieta erit?

III—23 *et cum proelium inieri-*
476 *tis, memores estote*, prae-
darum, captivorum, in-
cendiorum.

Cat. 58, 8: *et cum proelium ini-*
bitis, meminertis vos divi-
tias decus gloriam praeterea
libertatem atque patriam in
dextris vestris portare.

III—25 *verba* quidem satis bona
479 *et pacifica* videbantur,
sed *aliud promptum in*
lingua forsitan et *aliud*
clausum in pectore tene-
batur.

Jug. 48 1: quippe cui *verbis pax*
nuntiabatur, ceterum re bel-
lum asperrimum erat.

Cat. 10, 5: *aliud in pectore clau-*
sum, aliud in lingua prom-
ptum habere.

III—26 *insuper castellum* erat
482 *et viris* et rebus neces-
sariis sic firmatum...

Jug. 87, 1: *dein castella* et oppi-
da natura et *viris* parum mu-
nita adgreditur...

89, 4: muniti advorsum hostis
non moenibus modo et armis
atque *viris*.

Z miejsc tedy przytoczonych, to podobnych tylko do siebie, to zupełnie równych, zgoda nie trudno przekonać się, że, i o ile Gallus zaprawiał łacinę swoją na pismach Sallustyusza. Korzystanie to jednakowoż odbywało się nie mechanicznie, nie tak, iżby Gallus, czytając dzieła Sallustyusza, wypisywał sobie miejsca i przyczepiał lub wklejał takowe do swjej kroniki, ale tak, że przez pilne i kilkakrotne czytanie dzieł jego tak sobie przyswoił jego sposób pisanja a nawet wyrażenia, że piszącemu kronikę mimo jego woli same się, rzec można, przypominały i na-

stręczały. I ta właśnie okoliczność, że się tylko pamięcią posługiwał, pisząc swoją kronikę, sprawiła, że się do naprawy tekstu Sallustyańskiego, jakby się to prawdopodobnym wydać mogło, prawie w niczym nie może przyczynić.

Dr. Ig. Znamirowski,

profesor c. k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie.

Wiadomości szkolne.

I.

GRONO NAUCZYCIELI

z końcem roku szkolnego 1875/6.

a) Dla nauki obowiązkowej:

L. b.	Imię i Nazwisko, charakter służbowy	uczył	w ty- godniu godzin
1.	Brzeziński Karol, prof. i zastępca dyrektora,	języka niemiec. w klasie VIII,	4
2.	Koźmiński Aleksander, prof., zawiadow. gabin. fizyczn., gosp. kl. IV,	matem. w kl. I a, IV i VI, fizyki w kl. III, IV, VII i VIII,	20
3.	Dutkiewicz Jan, prof., zaw. bibliot. uczn., go- spodarz klasy II a,	języka łaciń. w klasie II a i b,	16
4.	Dr Znamirowski Ignacy, prof., gospod. kl. VIII,	jęz. łacińs. w klasie I b i VIII, jęz. polskiego w klasie VIII,	16
5.	Siedlecki Stanisł., prof.,	jęz. polsk. w kl. V, VI i VII, jęz. greck. i psychologii w kl. VIII,	16
6.	Dr. Stodolak Stanisław, prof., gospod. kl. V,	jęz. łacińs. w kl. V, jęz. niem. w kl. II a i IV, logiki w kl. VII.	17
7.	Rozwadowski Józ., prof. gospodarz klasy VI,	języka łacińsk. w kl. IV i VI języka greckiego w kl. VI,	16
8.	Ks. Bukowski Julian, profesor,	religii w klasie I, II, III, IV, V, VI, VII i VIII,	16
9.	Skuba Tadeusz, naucz., gospodarz kl. VII,	jęz. łacińsk. w kl. I a i VII, jęz. greck. w kl. VII,	17
10.	Lizak Julian, naucz.,	jęz. niem. w kl. VII i matem. w kl. I b, II b, V, VII i VIII,	19
11.	Król Ignacy, nauczyciel,	matem. w kl. II a i III, hist. nat. w kl. I a i b, II a i b, V, VII,	18
12.	Piękosz Józef, naucz., gospodarz klasy II b,	jęz. pol. w kl. I a i b, jęz. niem. w kl. II b, jęz. łaciń. w kl. III,	17

L. b.	Imię i nazwisko, charakter służbowy	u c z y ł	w ty- godniu godzin
13.	Miklaszewski Juliusz, egz. zastępcą nauczyciela,	historii i geografii w kl. III, IV, V, VI, VII i VIII,	20
14.	Skupniewicz Józef, egz. zast. nauczyciela, gosp. klasy III,	jęz. greck. w kl. III i V, jęz. pols. w klasie II b, jęz. niem. w klasie VI,	18
15.	Kretowicz Józef, egz. zast. nauczyciela, gosp. klasy I a,	jęz. greck. w kl. IV, histor. i geogr. w I a i b, i II a i b,	18
16.	Winkowski Jan, zast. nauczyciela, gospodarz klasy I b,	jęz. pol. w kl. II a, jęz. niem. w kl. I a i b, i V,	18
17.	Pechnik Aleksander, aplikant,	jęz. pol. w klasie III i IV, jęz. niem. w klasie III,	10
18.	X. Puszet Stanisław, exhortator dla klas niż.		

b) dla nauki nadobowiązkowej:

L. b.	Imię i nazwisko, charakter służbowy	u c z y ł	w ty- godniu godzin
1.	Brzeziński Karol, j. w.	hist. kraju rodzin. w kl. III i VII,	2
2.	Miklaszewski Jul., j. w.	hist. kraju rodzin. w kl. IV i VI,	2
3.	Dr Stodolak Stan., j. w.	kaligrafii w kl. I i II, gimnastyki w 3 oddziałach,	2 6
4.	Dr Meissner Henryk,	stenografii w 2 oddziałach,	2
5.	Świtkowski August,	jęz. francuskiego w 2 oddziałach,	6
6.	Świerzyński Saturnin,	rysunków w 3 oddziałach,	5
7.	Grzywiński Tadeusz,	śpiewu w 4 oddziałach,	4

II.

ROZKŁAD NAUK.

Klasa I.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Nauka wiary i obyczajów — podług katechizmu Schustera, w tłumaczeniu polskim Zielińskiego.
2. **Język łaciński.** 8 godzin tygodniowo. Nauka o formach prawidłowych — podług gramatyki i przykładów Poplińskiego.
Co tydzień wypracowanie szkolne.
3. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Odmiana imion, nauka o zdaniu pojedynczym, najważniejsze zasady z głosowni, pisowni i interpunkcyi — podług gramatyki Małeckiego.
Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów z I t. wypisów dla klas niższych.
Co 10 dni wypracowanie szkolne lub domowe.
4. **Język niemiecki.** 6 godzin tygodniowo. Odmiana imion i czasowników, nauka o zdaniu pojedynczym, przy sposobności także pisownia — podług gramatyki Schobera, w tłumaczeniu polskim Rebena.
Co tydzień wypracowanie szkolne.
5. **Geografia.** 3 godziny tygodniowo. Wstępne pojęcia z kosmografii i geografii matematycznej, opis powierzchni ziemi według naturalnych jej własności, najważniejsze wiadomości z geografii politycznej, poznanie i rysowanie map — podług Bellingera w tłumaczeniu polskim.
6. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. W I półroczu tylko arytmetyka, w II półroczu arytmetyki 1 godzina, geometryi 2 godzin tygodniowo. Cztery działania liczbami całkowitemi, bezimiennymi

i imiennemi, podzielność liczb, ułamki dziesiętne i zwyczajne. O liniach, kątach, trójkątach i równoległobokach. Książki i arytmetyka Mocnika, w tłumaczeniu polskim Krawczykiewicza, geometrya Mocnika w tłumaczeniu polskim Sternala.

Częste ćwiczenia domowe, co 2 tygodnie wypracowanie szkolne.

7. **Historia naturalna.** 2 godziny tygodniowo. Zoologia: ssawce i bezkręgowce — podług książki Nowickiego.

Klasa II.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Dzieje starego zakonu — podług książki Schustera, w tłumaczeniu polskim Rodeckiego.
2. **Język łaciński.** 8 godzin tygodniowo. Powtórzenie form prawidłowych, formy nieprawidłowe, części mowy nieodmienne — podług gramatyki i przykładów Poplińskiego.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie I.

3. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Odmiana czasowników w połączeniu z głosownią, zdanie złożone, składnia zgody — podług gramatyki Małeckiego.

Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów z II tomu wypisu dla klas niższych.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

4. **Język niemiecki.** 6 godzin tygodniowo. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach w połączeniu z najważniejszymi prawidłami składni, szyku i rzędu, pisownia — podług gramatyki Schöbera, w tłumaczeniu Rebena.

Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć łatwiejszych ustępów niemieckich z wypisów Rebena.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

5. **Historia i geografia.** 4 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne sposobem biograficznym opowiadane — podług książki Sawczyńskiego, 2 godziny tygodniowo.

Geografia fizyczna i polityczna Azji i Afryki, oro- i hydrografia południowej i zachodniej Europy — podług książki Wiślickiego, 2 godziny tygodniowo.

6. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: stosunki, proporcje, reguła trzech, miary, wagi i monety. W I półroczu 2 godziny, w II półroczu 1 godzina tygodniowo.

Geometria: Własności równoległoboków, trójkątów i wieloboków. W I półroczu 1 godzina, w II półroczu 2 godziny tygodniowo.

Książka Mocnika w tłumaczeniu polskim.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

7. **Historia naturalna.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu ptaki, gady, płazy i ryby — podług zoologii Nowickiego; w II półroczu botanika — podług książki Hückla.

Klasa III.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Dzieje nowego zakonu — podług książki Schustera, w tłumaczeniu polskim Rodeckiego.
2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Składnia przypadków—podług gramatyki Meiringa, w tłumaczeniu polskim Znamierskiego i przykładów Jerzykowskiego, Oddział I.

Czytano z Korneliusza Neposa żywoty Milecyadesa, Temistoklesa, Arystydesa, Lizandra, Pelopidasa, Focyona, Hannibala i Katona.

Co 14 dni wypracowanie szkolne, co miesiąc domowe.

3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Formy prawidłowe i czasowników do perf. act. — podług gramatyki Curtiusa, w tłumaczeniu polskim Sternala i Samolewicza i przykładów Schenkla, w tłumaczeniu polskim Samolewicza.

W II półroczu co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Nieodmienne części mowy, składnia rządu, nauka o słowie, pisownia dokładnie i interpunkcja — podług gramatyki Małeckiego.

Lektura III tomu wypisów jak w klasie I i II.

Co 14 dni wypracowanie piśmienne.

5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Składnia zgody, rządu i szyku — podług gramatyki Janoty.

Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów niemieckich, tudzież tłumaczenie na niemieckie ustępów polskich z II tomu wypisów Janoty.

Co dni 10 wypracowanie piśmienne.

6. **Historia i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Dzieje wieków średnich, opowiadane sposobem biograficznym — według książki Sawczyńskiego; 1 godzina tygodniowo.

Szczegółowy opis Europy północnej, wschodniej i środkowej z wyjątkiem państwa austriackiego; geografia Ameryki i Australii — podług książki Wiślickiego; 2 godziny tygodniowo.

7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w klasie II.
Arytmetyka: cztery działania literami, nawiasy, potęgi, pierwiastki kwadratowe i sześciennie, skrócenia, kombinacje i przemiany.

Geometria: podobieństwo figur prostokreślnych, nauka o kole.

Książki: Arytmetyka i Geometria Mocnika w tłumaczeniu polskim.

8. **Nauki przyrodnicze.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu mineralogia — podług książki Klęska, w II półroczu fizyka: ogólne własności ciał, chemia, nauka o cieple — podług książki Urbańskiego.

Klasa IV.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów — podług książki Lewartowskiego.

2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Nauka o czasach i trybach, oratio obliqua, supinum, gerundium — według gramatyki Znamierskiego i przykładów Jerzykowskiego. Oddział I.

Lektura: Caes. de bell. gal. I—IV i z ks. V 1—15 podług wydania Hoffmanna.

Wypracowania piśmienne jak w klasie III.

3. **Język grecki.** 4 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg odmiany czasowników prawidłowych na „ω“, odmiana czasowników na „μ“, odmiana niewzorowa czasowników — podług gramatyki Curtiusa i przykładów Schenkla w tłumaczeniu polskim.

Co 14 dni wypracowanie piśmienne.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie gramatyki z lat poprzednich, nauka o zdaniu złożonem, składnia szyku, interpunkcja, nauka o wierszu — podług gramatyki Małeckiego. Najzwyczajniejsze formy stylu.

Lektura IV tomu wypisów dla klas niższych.

Wypracowania piśmienne jak w klasie III.

5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Ukończenie i powtórzenie gramatyki — podług książki Janoty.

Lektura wypisów Janoty, jak w klasie III.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie III.

6. **Historia i Geografia.** W I półroczu. Dzieje nowsze z uwzględnieniem związku ich z dziejami Austrii — według książki Sawczyńskiego. Powtórzenie geografii Europy.

W II półroczu szczegółowa geografia monarchii austriacko-węgierskiej — według książki Szaraniewicza.

7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w kl. II.
Arytmetyka: Stosunki i proporcje składane, z zastosowaniem do rachunków praktycznych, zrównania 1-go stopnia.

Geometria: Stereometria.

Książki: Arytmetyka i geometria Mocnika, w tłumaczeniu polskim.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie I.

8. **Fizyka.** 3 godziny tygodniowo. Mechanika, akustyka, magnetyzm i elektryczność, optyka — według książki Urbańskiego.

Klasa V.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Apologetyka i dogmatyka ogólna — według książki Martina, w tłumacz. pol. Jachimowskiego.

2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Lektura: Liwiusz (podług wyd. Grysara) ks. I, II, XXI; Owidyusz (wyd. Grysara) Trist. I, 3, 4, 10 z Metam. wybór.

Powtórzenie i uzupełnienie gramatyki — według gramatyki Znamirovskiego.

Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne — według książki Jerzykowskiego. Oddział II.

Co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.

3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Nauka o przypadkach — według gramatyki Curtiusa w tłumaczeniu polskim.

Lektura Ksenofonta z chrestomatyki Schenkla, wydania Borzemskiego i księga I Iliady Homera — według wydania Hoehleggera.

Co miesiąc wypracowanie piśmienne.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego, połączona z objaśnieniami stylistycznymi.

Najgłówniejsze formy języka staropolskiego na podstawie lektury.

Sprawozdanie z lektury prywatnej.

Co 3 tygodnie wypracowanie piśmienne, czasem szkolne.

5. **Język niemiecki.** 3 godziny tygodniowo. Czytanie wypisów Jandaurska na klasę V, w połączeniu z objaśnieniami gramatycznymi i stylistycznymi; uczenie się na pamięć cenniejszych ustępów, sprawozdanie z lektury prywatnej.

Co 14 dni wypracowanie domowe, czasem szkolne.

6. **Historia i geografia.** 4 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne aż do Oktawiana Augusta, w połączeniu z geografią — według książki Pütza, w tłumaczeniu polskim Niedzielskiego i Gołębiowskiego.

7. **Matematyka.** 4 godziny tygodniowo. Algebra: Wstęp, 4 działania, własności i podzielność liczb, ułamki zwykłe, dziesiętne i ciągle, stosunki i proporcje, 2 godziny.
Geometria: Longimetria i planimetria, 2 godziny.
Książki: Arytmetyka i geometria Mocnika, w tłumaczeniu polskim Staneckiego.
Co miesiąc wypracowanie szkolne, częste ćwiczenia domowe.
8. **Historia naturalna.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu mineralogia — według Fellöker. W II półroczu botanika — według książki Billa, w tłumaczeniu polskim Łomnickiego.

Klasa VI.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczególna — według książki Martina w tłumaczeniu polskim Jachimowskiego.
2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Lektura: Sallustii bell. Jugurth. i Vergilii Georg. I. II, Aeneid I. II, III — według wydania Hoffmanna.
Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne według książki Jerzykowskiego, Oddział II.
Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Nauka o czasach i trybach — według gramatyki Curtiusa, w tłumaczeniu polskim.
Lektura: Hom. Iliad. I. VI, XVI, XXI., Odyss. I. VI, XI, XII.
Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego w połączeniu z historyczno-literackimi uwagami.
Sprawozdanie z lektury prywatnej.
Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
5. **Język niemiecki.** 5 godzin tygodniowo. Czytanie wypisów Jandaurka na klasę VI w połączeniu z analizą stylistyczną, uczenie się na pamięć cenniejszych ustępów, sprawozdanie z lektury prywatnej.
Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
6. **Historia i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg historii starożytnej począwszy od Augusta, historia wieków średnich w połączeniu z geografią — według książki Pütza w tłumaczeniu polskim.
7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w klasie II. Algebra: potęgi, pierwiastki, logarytmy, równania 1go stopnia o jednej i kilku niewiadomych.

Geometrya: Stereometrya i trygonometrya.

Książki i wypracowania piśmienne jak w klasie V.

8. **Historia naturalna.** 2 godziny tygodniowo. Zoologia — podług książki Nowickiego.

Klasa VII.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Etyka — według książki Martina, w tłumaczeniu polskim Soleckiego.
2. **Język łaciński.** 5 godzin tygodniowo. Lektura: Verg. Aeneid. I. V, VI, XI; Cicer. orat. in Cat. I, in Verr. IV.
Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług książki Trzaskowskiego, Część II.
Co 14 dni wypracowanie piśmienne.
3. **Język grecki.** 4 godziny tygodniowo: Lektura: z Demostenesa trzy mowy olintyjskie — podług wydania Paulego; z Sofoklesa Elektrę — podług wydania Dindorfa.
Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego w połączeniu z historyczno-literackimi uwagami.
Sprawozdanie z lektury prywatnej.
Co miesiąc wypracowanie piśmienne.
5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Sommera w połączeniu z stylistyczną i estetyczną analizą. Czytano i objaśniono także Goethego „Hermann und Dorothea.”
Sprawozdanie z lektury prywatnej.
Co 14 dni wypracowanie piśmienne.
6. **Historia i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Historia wieków średnich w połączeniu z geografią — podług książki Pütza w tłumaczeniu polskim.
7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w kl. VI. Arytmetyka: Zrównania nieoznaczone 1go stopnia, zrównania 2go stopnia, szeregi, kombinacje, wzór Newtona.
Geometrya: Zastosowanie algebry do geometryi, analityczna geometrya w płaszczyźnie.
Książki i wypracowania jak w klasie V.
8. **Fizyka.** 3 godziny tygodniowo. Wstęp, własności ciał, ciepło, związki chemiczne, mechanika ciał stałych i ciekłych — podług książki Chlebowskiego.
9. **Propedeutyka filozoficzna.** 2 godziny tygodniowo. Logika.

Klasa VIII.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Historia kościelna — podług książki Robitscha, w tłumaczeniu polskiem Jachimowskiego.
2. **Język łaciński.** 5 godzin tygodniowo. Lektura: Taciti Agricola, Annal. l. III, IV, V — wydanie Halma; z Horacego 19 pieśni i 2 satyry — wydanie Grysara.
 Pogląd na literaturę łacińską.
 Ćwiczenia stylistyczne i zadania jak w klasie VII.
3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Lektura z Sofoklesa: Ajas — wydanie Dindorfa; z Platona: Protagoras — wydanie Hermannna.
 Pogląd na literaturę grecką.
 Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura połączona z rozbiorem estetycznym i poglądem na literaturę. Czytano z Brodzińskiego: Wiesław; z Malczewskiego: Marya; z Słowackiego: Lilla Weneda; z Mickiewicza: Konrad Wallenrod.
 Sprawozdanie z lektury prywatnej i wykłady ustne.
 Wypracowania piśmienne jak w klasie VII.
5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Lektura połączona z rozbiorem estetycznym i poglądem na literaturę. Czytano z Goethego: Hermann und Dorothea, Iphigenie auf Tauris, Götz von Berlichingen; z Schillera: Die Jungfrau von Orleans; z Lessinga: Minna von Barnhelm.
 Sprawozdanie z lektury prywatnej i wykłady ustne.
 Co miesiąc wypracowania piśmienne.
6. **Historia i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Historia nowożytna z uwzględnieniem historii państwa austriackiego — podług Pütza.
 Geografia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej.
7. **Matematyka.** 2 godziny tygodniowo. Zwięzłe powtórzenie całej nauki matematycznej.
 Częste ćwiczenia w rozwiązywaniu zagadnień matematycznych.
8. **Fizyka.** 3 godziny tygodniowo. Mechanika ciał lotnych, magnetyzm i elektryczność, nauka o ruchu falowym, akustyka i optyka.
9. **Propedeutyka filozoficzna.** 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

Nauki nadobowiązkowe.

1. **Historia kraju rodzinnego** w 4 oddziałach, po godzinie tygodniowo.
 W klasie III. Dzieje do końca 15 wieku.
 W klasie IV. Dzieje począwszy od 16 wieku do czasów najnowszych.
 W klasie VI. Dzieje do roku 1370.
 W klasie VII. Dzieje od r. 1492 do końca 18 wieku.
2. **Język francuzki** w 3 oddziałach, po 2 godziny tygodniowo.
 Oddział I. Czytanie, odmiana rzeczowników i przymiotników, łatwiejsze zaimki, słowa posilkowe, odmiana czynna słów regularnych — według gramatyki Ollendorfa. — Tłómaczenie przykładów z wypisów francuzkich Świtkowskiego. — Częste ćwiczenia ortograficzne i zadania piśmienne.
 Oddział II. Stopniowanie przymiotników, formowanie i stopniowanie przysłówków, zaimki, liczebniki, przyimki, cała odmiana słów regularnych. Tłómaczenie z wypisów i częste zadania piśmienne.
 Oddział III. Odmiana słów nieregularnych, składnia. — Tłómaczenie z wypisów, opowiadanie i uczenie się na pamięć czytanych ustępów francuzkich, częste ćwiczenie piśmienne.
3. **Rysunki** w dwóch oddziałach.
 Oddział I. 2 godziny tygodniowo. Figury z linii prostych złożone, łatwiejsze ornamenty i krajobrazy, części głowy ludzkiej.
 Oddział II. 3 godziny tygodniowo. Trudniejsze ornamenty i krajobrazy, głowy całe, figury i grupy, rysowanie z gipsatów.
4. **Kaligrafia**. 1 oddział. 2 godziny tygodniowo. Pismo zwyczajne łacińskie i niemieckie — według wzorów Greinera.
5. **Stenografia**. 2 oddziały po 1 godzinie tygodniowo.
 Oddział I. Nauka teoretyczna w połączeniu z ćwiczeniami w biegłym pisaniu. Oddz. II. Ćwiczenia w biegłym pisaniu.
6. **Śpiew**. 4 oddziały. Po 1 godzinie tygodniowo. Śpiew choralny i artystyczny.
7. **Gimnastyka**. 3 oddziały. Po 2 godzin tygodniowo. Ćwiczenia wolne, ćwiczenia z przyrządami i na przyrządach.

III.

TEMATA DO WYPRACOWAŃ PIŚMIENNYCH

a) w języku polskim.

W Klasie V.

1. Opis pożaru (w mieście lub na wsi).
2. Opis miejsca rodzinnego.
3. Król Stanisław August. (Charakterystyka według ustępu czytanego w szkole).
4. Korzyści płynące z zaprowadzenia kolei żelaznych i telegrafów.
5. Założenie Rzymu (według Liwiusza).
6. Starość a zima.
7. Pierwsze lata Cyrusa (według Ksenofonta).
8. Czestmir i Wacław. (Opowiadanie według ustępu w „Wypisach“).
9. Walka Horacyuszów z Kuracyuszami (według Liwiusza).
10. Bitwa pod Kunaksą (według Ksenofonta).
11. Wyprawa Igora na Polowców (według ustępu w „Wypisach“).
12. Osnowa poematu „Grażyna“.
13. Cztery wieki (według Owidyusza).
14. Sokrates. (Charakterystyka według Ksenofonta).

W Klasie VI.

1. Rymwid. (Charakter z poematu „Grażyna“).
2. Jakim zasadom życia hołdował Jan Kochanowski? (Na podstawie „Pieśni“ jego).

3. Antenor i Aleksander. (Charaktery z „Odprawy posłów greckich“ Kochanowskiego).
4. W czym ma pierwszeństwo życie wiejskie przed miejskim.
5. Przebieg myśli w elegii Kochanowskiego: „Do Petrycego“.
6. Pożegnanie Hektora z Andromachą (według Iliady).
7. Zalety dworzanina (według Górnickiego).
8. Porwanie Halszki z Ostroga (według Górnickiego).
9. Maciek Dobrzyński. (Charakter z „Pana Tadeusza“).
10. Atena w domu Odysseusa (według Odyssei).
11. Hrabia i Gerwazy. (Charaktery z „Pana Tadeusza“).
12. Eneasza w Kartaginie (według Wergilego).
13. „Treny“ Kochanowskiego a „Ojciec Zadżumionych“ Słowackiego.
14. Sielanki Szymonowicza.

W Klasie VII.

1. Jakich środków użył Filip, król macedoński, do zgębienia Hellady?
2. Widok natury upokarza człowieka i podnosi zarazem.
3. Wstęp do podziemia (podług Wergilego).
4. Przeciw jakiej wadzie społeczeństwa naszego w wieku XVIII występuje Naruszewicz w satyrze: „Chudy literat“.
5. Cenniejsi poeci polscy w wieku XVII i ich utwory.
6. Satyry Krasickiego.
7. Pan Wojski. (Charakter z „Pana Tadeusza“).
8. Halban. (Charakter z „Konrada Wallenroda“).
9. Charakterystyka Chryzotemidy (na podstawie „Elektry“ Sofoklesa).
10. Cenniejsi poeci polscy z epoki Stanisława Augusta i ich utwory.

W Klasie VIII.

1. Wpływ wojen na literaturę stwierdzić dowodami z historii zaczerpniętymi.
2. „Wiesław“ Brodzińskiego a sielanki wieków poprzednich.
3. Charakter Agrykoli (według Tacyty).
4. „Wiesław“ Brodzińskiego a „Hermann i Dorothea“ Goethego.
5. W jakiej roli występuje Menelaos i Agamemnon w tragedii Sofoklesa „Ajas“?
6. Oświata podstawą dobrobytu.
7. Jakie korzyści mamy odnosić z czytania powieści?
8. Przeciwwstawić charaktery najważniejszych osób w tragedii Słowackiego: „Lilla Weneda“.

b) W języku niemieckim.

W Klasie V.

1. Zeus und das Pferd, Fabel von Lessing — Gedankengang.
2. „Der Taucher“, von Schiller — Inhaltsangabe.
3. Der Staar von Segringen, nach Hebel — Gedankengang.
4. Beschreibung des Schulgebäudes.
5. Folgen einer schlechten Erziehung — Nacherzählung.
6. Annehmlichkeiten und Unannehmlichkeiten des Winters.
7. Die Kraniche des Ibykus von Schiller — Gedankengang.
8. Das zerbrochene Hufeisen — Nacherzählung.
9. Musterbild eines ordentlichen Schülers.
10. St. Georgs, Ritter von Uhland — Gedankengang.
11. Eisenbahn und Pferdewagen — eine Parallele.
12. Wiens Rettung durch Sobieski — Nacherzählung.
13. Das Ross aus dem Berge von Herder — Inhaltsangabe.
14. Erfindung der Buchdruckerkunst und ihre Folgen.
15. Die Rückkehr des Vaters. Ballade von Mickiewicz — Inhaltsangabe.
16. Das Lied vom braven Manne, von Bürger — Gedankengang.
17. Der betragene Räuber — Nacherzählung.

W Klasie VI.

1. Inhaltsangabe der Ballade von Schiller: „Rudolf von Habsburg“.
2. Die Umgebung von Krakau.
3. Der Verfall des römischen Reiches.
4. Schilderung eines Gewitters.
5. Gedankengang der Ballade von Göthe: „Erlkönig“.
6. Entwicklung des Grundgedankens im Gedichte: „Der Geiger zu Gmünd.“
7. Die Bestimmung der Glocke nach Schillers „Lied von der Glocke“.
8. Das Feuer als Freund und Feind des Menschen.
9. Charakteristik des Moeros in der Schiller'schen Ballade „Die Bürgerschaft“.
10. Licht- und Schattenseiten des Reisens.
11. Gedankengang der Ballade von W. Müller: „Der Glockenguss zu Breslau“.

12. Welche Vorzüge scheinen die Thiere vor den Menschen erhalten zu haben?
13. Die Personen in der Ballade von Bürger: „Der Kaiser und der Abt“.
14. Der Untergang Trojas — nach Vergil.
15. Das Verhältniss Italiens zu Deutschland in der zweiten Hälfte des XII. Jahrhunderts.
16. Fleiss und Müssiggang.

W Klasie VII.

1. Beschreibung des grossen Ringplatzes in Krakau.
2. Gedankengang der Ballade von Uhland: „Des Sängers Fluch“.
3. Schilderung der Unterwelt — nach Vergil.
4. Begründung des Spruches: „Tempora mutantur et nos mutamur in illis“.
5. Gedankengang der Ballade von Uhland: „Das Glück von Edenhall“.
6. Das Auftreten der Hunnen in Europa und Charakteristik Atilas.
7. Wie soll der Schüler lesen?
8. Gedankengang der Ballade von Schiller: „Der Kampf mit dem Drachen“.
9. Inhaltsangabe des Lesestückes „Wahl und Krönung Josephs II.“ von Göthe.
10. Begründung des Schiller'schen Spruches:

Im Fleiss kann dich die Biene meistern,
In der Geschicklichkeit ein Wurm dein Lehrer sein,
Dein Wissen theilest du mit den vorgezogenen Geistern,
Die Kunst, o Mensch, besitzest du allein.

11. Das Leben eines reichen Kleinstädters.
12. Über die Freundschaft.
13. Rudolph von Habsburg und Ottokar von Böhmen.
14. Charakteristik des Pfarrherrn und des Apothekers in Goethes „Hermann und Dorothea“.
15. Gedanken beim Anblick einer Schaar von Auswanderern.

W Klasie VIII.

1. Localitäten und Personen im Gedicht von Göthe: „Hermann und Dorothea“.

2. Welchen Einfluss hat die Erfindung des Schiesspulvers auf die Weltverhältnisse ausgeübt?
3. Die Schuld des „Ajas“ in Sophokles'gleichnamiger Tragödie.
4. Ursachen und Folgen der Kriege zwischen Europa und Asien im Mittelalter.
5. Charakteristik der hervorragendsten Personen in Göthes „Götz von Berlichingen“.
6. Das Übergewicht Frankreichs in Europa zur Zeit Ludwigs XIV.
7. Die höheren Sinne des Menschen.
8. Die Fabel in Göthes „Iphigenie auf Tauris“.
9. Verkehrsmittel der Neuzeit und ihr Einfluss auf die Cultur.

TEMATA

do piśmiennego egzaminu dojrzałości.

1. **Temat polski.** Grecya i Italia, uważane pod względem własności fizycznej, jakoteż wpływu na rozwój życia politycznego i umysłowego w starożytności.
2. **Temat niemiecki.** Es ist der Ausspruch: „Concordia res parvae cresunt, discordia maximae dilabuntur“ zu erörtern und durch Beispiele aus der Geschichte des Altertums eingehend zu beleuchten.
3. **Temat polsko-łaciński.** Wypisy polskie dla klasy VIII strona 426. Z Bielowskiego „Wstępu krytycznego do dziejów Polski“ ustęp: „Po upadku antaryockiego Państwa....“ do „posiadali Antaryoci“ przełożyć na język łaciński.
4. **Temat łacińsko-polski.** Cic. Tusc. disp. lib II. Cap. 19 od: „Aliunde igitur....“ — następnie Cap. 19 i 21 do „videndum est viro,“ przełożyć na język polski.
5. **Temat grecki.** Plat. Apol. Cap. przełożyć na język polski.
6. **Zagadnienia matematyczne.** a) $5^{2x} - 7.5^x = 386250$. b) Ojciec chce swemu 7-letniemu synowi, gdy tenże dojdzie do lat 24, pewną sumę w taki sposób zabezpieczyć, że w tym celu składa co roku z początkiem każdego roku przez cały czas po 100

zhr. do kasy oszczędności. Przy oprocentowaniu złożoném płaci kasa 4%, przy oprocentowaniu pojedynczém 6%, które ulokowanie będzie korzystniejsze, czy na procent złożony, czy na pojedynczy?

c) Powierzchnia 15° kąta umiarowego w koło wpisanego wynosi 35 dm. kw. 26 cm. kw. 40 mm. kw.; jak wielki jest promień tego koła i jak wielki bok wielokąta?

IV.

Statystyka uczniów.

	K l a s a										Razem
	I A	I B	II A	II B	III	IV	V	VI	VII	VIII	
1. Frekwencya uczniów.											
W ciągu r. szkol. 1875/6 wpisało się uczniów a) publicznych	47	48	32	30	45	42	56	32	26	28	386
b) prywatystów	1	1	—	—	2	—	1	—	1	4	10
c) nadzwyczajnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	48	49	32	30	47	42	57	32	27	33	397
Z wpisanych uczniów publicznych a) powtórzyło klasę	5	4	4	2	5	5	4	1	1	—	31
b) przybyło z obcych zakładów .	6	6	5	2	9	3	11	5	2	2	51
c) przyjęto na podstawie egzaminu wstępnego	36	38	2	1	—	—	2	—	1	—	80
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów: a) publicznych	39	42	29	25	37	37	47	27	25	28	336
b) prywatystów	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3
c) nadzwyczajnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
2. Wyznanie uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów:											
a) wyznania rzymsko-katolickiego	29	30	23	17	26	25	38	20	22	22	252
b) grecko-katolickiego	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	3
c) mojżeszowego	11	13	5	8	11	12	9	6	3	6	84
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
3. Narodowość uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było:											
a) Polaków	38	43	28	25	35	37	47	26	24	28	331
b) Rusinów	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2
c) Niemców	2	—	—	—	2	—	—	—	2	—	6
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
4. Wiek uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów mających lat 10	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	8
„ 11	8	6	—	2	1	—	—	—	—	—	17
„ 12	12	18	4	5	5	—	—	—	—	—	44
„ 13	7	7	13	5	13	2	—	—	—	—	47
„ 14	5	4	7	3	12	6	2	—	—	—	39
„ 15	1	3	4	6	3	15	12	—	—	—	44
„ 16	2	2	1	—	1	6	8	12	—	—	32

	K l a s s a									Razem	
	I A	I B	II A	II B	III	IV	V	VI	VII		VIII
uczniów mających lat 17				4		4	7	4	4	4	27
„ 18					2	3	9	4	8	6	32
„ 19						1	7	4	6	6	24
„ 20							2	1	5	4	12
„ 21								1	1	6	8
„ 22									2	2	4
„ 23								1			1
											339
5. Klasyfikacya uczniów.											
Na początku roku szkolnego 1875/6											
przypuszczono do egzam. poprawcz.											
z jednego przedmiotu uczniów .	5	7	8		12	5	6	3	2	1	49
Z tych otrzymało promocyę . .	4	5	7		10	5	6	3	1	1	42
nieotrzymało promocyi . .	1	2	1		2				1		7
Przy końcu I. półroczu 1875/6 otrzy-											
mało stopień celujący	5	6	1	1	2	6	2	2	5	7	38
pierwszy	27	31	19	20	24	31	33	33	18	25	247
drugi	6	5	3	4	8	5	8	8	1		47
trzeci	8	5	8	2	9		8	8	1		43
	46	47	31	27	43	42	51	31	25	32	375
W ciągu I. półroczu opuściło zakład											
uczniów	3			3	2		4	1			13
	49	47	31	30	45	42	55	32	25	32	388
Przy końcu II. półroczu 1875/6 otrzy-											
mało stopień celujący	6	7	2	2	1	7	4	2	7	7	45
pierwszy	22	22	12	15	26	23	28	15	16	21	200
drugi	4	2	1		2		5	2	1		17
trzeci	6	5	6	2	3		3	2			27
do egzaminu poprawczego z jednego											
przedmiotu przeznaczono uczniów	2	7	8	6	5	7	5	6	2		50
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
W ciągu II. półroczu opuściło zakład											
uczniów	5	6	3	2	8	5	6	4	1	5	45
	45	49	32	27	45	42	53	31	27	33	384
6. Frekwencya uczniów na nauki nad-											
obowiązkowe.											
Przy końcu r. szk. 1875/6 uczęszcz.											
na historię kraju rodzinnego .					37	20		27	25		109
na język francuski			3	1	4	8	7	4	5	1	33
na rysunki	16	13	7	7	10	13	7	3	5		81
na stenografię					2	16	20	17	7		62
na kaligrafię	15	15	10	3							43
na śpiew	9	6			3	2	18	4	2	1	45
na gimnastykę	16	19	15	10	23	20	13	6	2		124

V.

Egzamin dojrzałości.

Dnia 23 września 1875 r. zgłosiło się do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu:

abituryentów tutejszych	1
„ obcych	18
Świadectwo dojrzałości otrzymało:	
abituryentów tutejszych	1
„ obcych	14
Reprobowano na $\frac{1}{2}$ r. „ obcych	4

Jeden uczeń tego Zakładu, przypuszczony wyjątkowo do całego egzaminu, otrzymał także świadectwo dojrzałości.

Z końcem roku szkolnego 1876 zgłosiło się do egzaminu dojrzałości tutejszych uczniów publicznych	27
eksternistów	2

Z uczniów publicznych otrzymało:	
Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem	5
Świadectwo dojrzałości	17

Przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach uczniów publicznych	4
eksternistę	1

Od egzaminu ustnego odstąpiło 2: 1 uczeń publiczny i 1 eksternista.

Z 22 abiturjentów uznanych za dojrzałych udaje się

na teologię	2
„ prawo	7
„ medycynę	8
„ wydział filozoficzny	2
„ politechnikę	1
„ akademię górniczą	1
do szkoły rolniczej	1

VI.

Zbiory naukowe.

1.	Biblioteka nauczycieli liczy tomów	1523
2.	Biblioteka uczniów " "	780
3.	Do nauki geografii jest: a) globus	1
	b) atlasów	14
	c) map ściennych	82
	d) tellurium	1
4.	Zbiór książek szkolnych dla ubogich uczniów liczy tomów .	272
5.	Gabinet fizyczny posiada:	
	a) przyrządów z działu fizycznego .	238
	b) " " chemicznego	29
6.	Gabinet historii naturalnej posiada:	
	a) kręgowców	150
	b) innych zwierząt i okazów zoologicznych . .	1029
	c) modeli botanicznych	21
	d) roślin zasuszonych gatunków	500
	e) minerałów	527
	f) modeli krystalograficznych	207
	g) atlasów	10

Wzrost zbiorów naukowych w. r. szk. 1876.

Przybyło:

1.	Do biblioteki nauczycieli z działu:			
	teologii	dzieł	1 tom.	1
	filozofii i pedagogii	"	3 "	3
	filologii klasycznej	"	16 "	17
	lingwistyki	"	2 "	2
	literatury polskiej	"	4 "	11

literatury niemieckiej	dziel 23 tom. 25
historyi.	" 11 " 18
geografii	" 7 " 7
prawa	" 1 " 1
nauk przyrodniczych	" 4 " 4
innéj treści	" 4 " 9
map ściennych sztuk	" 4 " 4
atlasów geograficznych	" 2
atlasów do nauk przyrodniczych	1
2. Do biblioteki uczniów w języku polskim	dziel 13 tom. 25
" " niemieckim	" 11 " 31
3. Do zbioru książek szkolnych dla ubogich uczniów	" 102
4. Do gabinetu fizycznego przyrządów	29
5. Do gabinetu historyi naturalnej okazów zoologicznych. . . .	33
roślin zasuszonych gatunków	400

VII.

Kronika zakładu.

Dnia 29 i następnych sierpnia 1875 odbywały się egzamina poprawcze i wpisy uczniów.

Rok szkolny 1876 rozpoczął się dnia 1 września 1875 uroczystym nabożeństwem w kościele OO. Dominikanów.

Egzamina wstępne do klasy I odbyły się dnia 1, 2 i 3 września 1875 roku.

Naukę w zakładzie rozpoczęto dnia 2 września. Tegoż dnia zakończył życie, po długich i ciężkich cierpieniach, szanowany powszechnie dyrektor zakładu i były inspektor krajowy szkół średnich, Franciszek Szynglarski, w 52 roku życia, pozostawiając najlepszą pamięć po sobie i żalobę w sercach uczniów i nauczycieli.

Dnia 23 i następnych września 1875 r. odbywały się w tutejszym zakładzie egzamina dojrzałości poprawcze, pod przewodnictwem c. k. inspektora W. Antoniego Czarkowskiego.

Dnia 6 października 1875 raczył J. E. p. Minister wyznań i oświaty Dr. Karol Stremayer, podczas bytności swej w Krakowie, zwiedzić zakład tutejszy.

Wys. Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 10 września 1875 r. l. 9914 zezwalając podzielić klasy I i II na 2 równorzędne oddziały, przydzieliła tutejszemu zakładowi suplenta tutejszej szkoły realnej Ludomira Lewandowskiego i aplikanta téżże szkoły Wacława Mazurkiewicza, w tym samym charakterze.

Ludomir Lewandowski objął czynność nauczycielską d. 8 października 1875 r.; Wacław Mazurkiewicz zmarł przed zgłoszeniem się do zakładu.

Zamianowany dekr. Wys. Rady szk. kr. z d. 16 października roku 1875 l. 100/prez., aplikantem bezpłatnym Pechnik Aleksander, rozpoczął służbę d. 1 listopada 1875.

Józef Winkowski, mianowany zastępcą nauczyciela dekr. Wys. Rady szk. kr. z d. 31 października 1875 r. l. 11676, objął czynność dnia 9 listopada 1875 r.

Dnia 3 listopada 1875 r. ustąpił z posady Ludomir Lewandowski.

Julian Miklaszewski, zastępcą nauczyciela tutejszej szkoły realnej, przeniesiony dekretem Wys. Rady szk. kr. z d. 6 listopada roku 1875 l. 11972 do tutejszego Zakładu, objął obowiązki służbowe dnia 16 listopada tegoż roku.

Tegoż samego dnia podzielono klasę II na 2 oddziały równorzędne.

Dekretem z dnia 3 marca 1876 roku do l. 1864 zamianował J. E. p. Minister wyznań i oświaty tutejszego zastępcę nauczyciela Józefa Piękosza, rzeczywistym nauczycielem c. k. gimnazjum w Samborze z tém zastrzeżeniem, że tenże ze względów służbowych do końca roku szkolnego 1876 pozostanie przy zakładzie tutejszym.

Najwyższém postanowieniem Jego c. i kr. Apost. Mości z dnia 18 marca 1876 r., mianowany został dotychczasowy dyrektor c. k. gimnazjum realnego w Wadowicach, p. Teodor Stahlberger, dyrektorem tutejszego zakładu. W myśl reskryptu p. Ministra oświaty z dnia 28 kwietnia 1876 r. do l. 6597, pozostaje jednak p. Stahlberger do końca roku szkolnego na dotychczasowej posadzie.

Dnia 2 kwietnia 1876 r. zmarł po długiej i ciężkiej chorobie nauczyciel tego zakładu Dr. Wiktoryn Doleżan. W nim stracił zakład bardzo zdolnego i gorliwego pracownika.

Dnia 2 maja 1876 r. zwiedził zakład J. E. ck. Namiestnik Alfred hr. Potocki.

Tegoroczne egzamina dojrzałości piśmienne odbyły się d. 29, 30, 31 maja i 1 i 2 czerwca 1876 r.

Dnia 2 czerwca 1876 r. hospitował zakład w towarzystwie inspektora krajowego W. Antoniego Czarkowskiego, delegat ministerjalny p. Antoni Maresch.

Tegoroczne egzamina dojrzałości ustne odbyły się dnia 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26 czerwca, pod przewodnictwem inspektora krajowego Wgo Antoniego Czarkowskiego.

Rok szkolny 1876 zakończył się dnia 1 lipca 1876 roku nabożeństwem dziękczynnem w kościele OO. Dominikanów i rozdaniem świadectw szkolnych.

VIII.

Ważniejsze rozporządzenia władz wyższych.

1. Najwyższém postanowieniem Jego CKMości z dnia 14 sierpnia 1875 r. powiększony został etat nauczycieli w zakładzie o jedną posadę, przeważnie dla języka niemieckiego.

2. W skutek Najw. postan. Jego CKMości z dnia 23 października 1875 r., na przyszłość mianowanie dyrektorów w szkołach średnich podlegać ma Najwyższej decyzji cesarskiej, a nauczycieli tychże szkół mianować będzie p. Minister wyznań i oświecenia.

3. Rozporządzenie J. E. p. Ministra wyznań i oświecenia z dnia 21 grudnia 1875 r. l. 18106 normuje okresy półroczy szkolnych, tudzież ferye i czas dziennej nauki w szkołach średnich.

4. Rozporządzenie J. E. p. Ministra wyznań i oświecenia z dnia 3 kwietnia 1876 r. l. 4804, poleca uczniom największą ostrożność przy używaniu farb.

IX.

Ogłoszenie.

Rok szkolny 1876/7 rozpocznie się dnia 1 września 1876.

Wpisy uczniów odbywać się będą w dniach 29, 30 i 31 sierpnia 1876 w kancelaryi zakładu.

Przy wpisie mają uczniowie tutejszego zakładu wykazać się świadectwem szkolném z ostatniego półrocza, a uczniowie, przybywający z innych gimnazyów, także metryką.

Uczniowie wstępujący do klasy I, mają wykazać się metryką, a jeżeli uczęszczali przedtém do szkół publicznych, także świadectwem szkolném z ostatniego półrocza.

Przy wpisie ma każdy uczeń złożyć datek na zbiory naukowe w kwocie 1 zhr. w. a., a nowo przybywający wpisowe w kwocie 2 zhr. 10 c. a. w.

Uczniowie niewolnieni od opłaty szkolnej, mają złożyć takową przy wpisie, albo też w ciągu miesiąca września 1876 r.

Egzamina poprawcze odbędą się w dniach 29, 30 i 31 sierpnia, a egzamina wstępne w dniach 1, 2 i 3 września 1876 r.

Karol Brzeziński,
zastępca dyrektora.